Контрольный экземпляр

Масса а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера деиз ★ ШОАТТА, 23 ИЮНЬ, 1990 ШУ. ★ № 74 (7888). ★ Мах 3 кеп.

РСФСР ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ СЪЕЗДЕ

21 июне Российски Федераце халкъа депутатий съезд дІахо болх беш хилар. Заседане бийша а бийщар, тІа а ийцар «РСФСР халкъа депутатий болх вІаштІехьбаккхара ханна йола положени» яха соцам. Шерра а массе оагІорахьара а дийцар республика Лакхехьарча Совето хьалхарча даькъе кийчде дезача РСФСР законий проекташ кийчъяраxи царга хьажарахи болча соцама проект.

Кхаьрача дийнахьа дІахо дихьар Республика Совета членаш хоржилга. Кхаж тессачул тІехьагІа цу палате мукъа хинна еррига нйс моттиг дІалаьцар. Цу дийнахье а, сайрийнарча заседане тІанийцар «РСФСР-е халкъо доал дара механизмах» бола соцам. РСФСР Конституцега а суверенитетах йолча Декларацега а хьежжа, РСФСР-е дерригa Іаьдал халкъага дІалу. йоах цу документа тІа. Белгалдоаккх, халкъо ший Іаьдал халкъа депутатий Советашка гІолла а, хІаьта иштта бокъонца йолча демократе формашца а чакхдоаккхилга.

Документа тІа белгалдоаккх, цхьан ханна РСФСР-е пачхаьалкхен Іаьдала органа а управлене а кулгалхо хилари моллагІбола кулгалдара кхы болх бари, цу даькъе политически а общественно - политически а организацешка а долаш, мегийташ доацилга.

Халкъа депутатий Съезда аргІанарча заседанешка хьожаргба Российски Федераце территоре тІарча дуккхача наха йолча информаце средстваех а РСФСР территоре тІа пачхаьалкхен приемках а долча дешашка. Иштта лерхІаш да Конституционни комиссех бола соцам тІаэца, депутатски этиках йола массазара комисси вІашагІйолла, РСФСР Лакхехьарча Совета Президиуме лакхера экономически совет хьае.

• • •

Б. Н. Ельцина РСФСР Лакхехьарча Совета цІерагІа дег тІара ловца баькхар Талгата Хазрета Таджуддина, из Сибарегіен а СССР европейски даькъа а беррнгача бусалба наьха муфти харжарца дувзаденна.

(ТАСС).

ИЙССАЗЛАГІА ХЕРЖАЧА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ШОЛЛАГІА СЕССИ ХЬАЕЛЛАРАХ

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо хоам бу, НГІАССР Лакхехьарча Совета шоллагІа сесси 1990 шера 25 июне КПСС обкома общественно-политически просвещене ЦІагІа дІайолалуш хиларах.

Хьауха депутаташ дІаязбергба 25 июне Іуйрийна 8 сахьат даьлча деиз.

РСФСР Коммунистически парте Учредительни съезд

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1990 шера 21 июне Москве, съездий Кремлевски Двореце дІахо болх беш хилар РСФСР Коммунистически парте Учредительни съезд.

Іуйрийнара заседани А. И. Лукьянова — КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, СССР Лакхехьарча Совета Председатела председателал а деш хилар.

Съезда делегаташа дувцар РСФСР Коммунистически парте гІулакхий принципах, цун структурахи кулгалду органаш вІашагІйохкарахи дола дешаш.

Шерра а корта болаш а дискуссеш яьчул тІехьагІа Учредительни съездо тІаийцар РСФСР Коммунистически парти хьаярах бола бІарчча соцам а из хьаяр хьакхайкадеш йола Деклараци а.

Цул тІехьагІа съезда доакъошхоша тІаийцар союзни республикай коммунистически партешка РСФСР Коммунистически парте Учредительни съездо дань кхайкарал.

Сайрийнарча заседане председателал деш хилар М. С. Горбачев — КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Президент.

«Карарча ханахи РСФСР Коммунистически парти хьаярахи», «КПСС XXVIII-ча съезда оттаяьча КПСС ЦК Платформа проектах», «КПСС Уставах» йола резолюцеш тІаэцарца дискусси соцае лаьрхІар делегаташа.

Цу цхьан ханна лаьрхІар съезда балха хьалхарча даькъе дувцийта Учредительни съезда ден повестканa кхы а ер дешаш юкъедахийта:

РСФСР Коммунистически парте кулгалду органаш харжар.

РСФСР Компарте кепайоазон органий хьакъехьа.

Цул тІехьагІа РСФСР Коммунистически парте Центральни Комитета хьалхара секретарь харжара кандидатураш уттае а ювца а болабелар.

КОНФЕРЕНЦЕГАРА-СЪЕЗДАГА

Укх деттхъа гаргтача шера Коммунистически парте исторечухь хинна хІама дац конференцех парте лакхехьара орган хьаяр. Из тайпа исторически хІама хиннад 1912 шера ялхлагІча Ерригроссийски партийни конференце.

20 июне Российски партийни конференце Іуйрийнарча заседане поименни голосовани а яь соцам тІаийцар делегаташа Российски партийни конференцех РСФСР Коммунистически парте съезд хьаяра хьакъехьа.

Цхьабакъда, иштал бехктокхаме решени тІаэцале хьалхагІа делегаташа дийцар процедурнии кхы цхьадолеи дешаш. Масала, массехк регионa викалаша тІадилларах Московски университета доцента **Г. К. Реброва** Іодийшар коммунисташка — российски халкъа депутаташка, цар цхьоалагІча съезде Іаьдала хьакъехьарча декрета проект ювцаш хиларца дийза, дань кхайкарал. Из хІама, кхайкарала автораашта хетачох, парти вІашагІъяккхара тІадерзадаь да, цо гІо дергда мехка кхы тІа а политически кегар боллара. Цу тайпарча хІамай маІан социализмеи йиза йолча демократеи принципаш тІара юхадовлар да.

Предложени елар из кхайкарал дІалургдолаш йола делегаци Российски Федераце халкъа депутатий съезде яхийта аьнна. Иштта предложени елар цу группана керте КПСС ЦК Генеральни секретарь хилийтара хьакъехьа.

Цу деша духтІавоаккхаш къамаьл дир **М. С. Горбачева.**

Цо аьлар: — секретарий группа со волча еначул тІехьагІа оаха дийцар из дош, тхоашта цунах хетараш, дІа а хьа а дагадаьлар тхо. Декрета проекта хьакъехьа къамаьл хиннад са Б. Н. Ельцинца. Критически замечанеш йир. Аз кхетадечох, из хІанз а «бийда» документ да.

Цул совгІа, цу тайпара дешаш комиссешца массе оагІорахьара къоастаде, цІенхаштта дувца, хетараш вІаши нийсде дезаш да. Иштта дар дІааьннар а. Цудухьа дІаала дезаш ва со, дагардараш оахош вІаши нийса кхетадаь хилар. Иштта дІа-хьа дагадаьнначул тІехьагІа оаха лаьрхІар Российски Федераце халкъа депутаташца къамаьл де, дагардарашта вІаши дІа-хьа дагадовла. Цу лоархІамегІарча документа маІани чулоацами ше мабарра бовзийтаргболаш. ХІаьта из иштта да а даьд. Цига волаши кулгалдеци новкъост Ельцин а ва.

Юххьанцара болх, цІаьнха а ях аз, бань баьннаб. ХІаьта сона хетар геттара дика довзаш да. Укхад хьалхагІа аз дІадийцадар из. ХІаьта хІанз бокъонца хаьдда ала йиш йолаш ва со, хІанз хьатІаденнача кепара дола из документ тІаэцар — тхоай хиннача къамаьла доагІаш дола цун дакъа да аз дувцар. — гІалат а хургдар, союзни законодательствана духьала а хургдар — хІаьта общественни организацей хьакъехьара дош Лакхехьарча Совете дийца ма даьннадий.

Цхьаькха а. Из духьала хургдар бокъоний хьакъехьарча дунен халкъашта юкъерча пактана а. Из а иштта проекта авторашка дІааьннад СССР халкъа депутаташа. Дош дувцача хана из тема йолаш яр.

Аргда аз, дань къамаьлаш вІаштІехьа, лер тІа дар, иштта хила а мадоагІара. Хетарашка ладийгІар, тІаккха болх дІахо бир депутаташца. Цу балха лардера хургда мотт сона, дешах дола бехктохаме къамаьлаш а.

Цу хьакъехьа хоам бу аз шута, КПСС ЦК Генеральни секретарь цхьа «кегаваннав», «даьссача хабарашка ваьннав» аьнна новкъосташка дегабуам ца байтар духьа, иштта дІахо а. Новкъосташа шоай хьаштдар оалаш санна, хет сона, Генеральни секретарах, мехка Президентах. Деш дола къамаьл-м кхы хаьдда сох лаьца мичад. Кхоана е, хьаштдале, итт — ткъо ди даьлча, кхывола Генеральни секретарь е парте председатель хила ма тарлой. Хетараш дувцале, бехкаш дале хІаьта а вета а, хьалхагІа ха дезаш, къоастале дезаш Іалаьмате дукха хІамаш да, хьадагадеххар дувца ца а гІерташ. Иштта ца хуле, нагахьа санна хІанзаръяр санна йолча исторе голаш еттача этапашка вай кулгалде увттаберашца парте конференцеша, съездаша цу тайпара гІулакхаш леладой. ТІаккха, дІаала дезаш ва со, цхьаь цхьаннахьа дІахьалхашкахьа гІоргдац вай. ТІехьашкахьа ца долхе. Цунах аз тешаду шо. (ТІоараш тох).

Цудухьа баьча балхах сайна хийттар аз дІааьннад шуга, тІаккха, дІа-хьа дагадувлаш даьча цу къамаьлел совгІа, кхы тайпа а хинна хиннад къамаьлаш, из шоана ховш да. Цхьабакъда, къоастадара бокъо съезда я: резолюци дІалургья — дагадоххарагІ аьлча, сона хетаргахьа, делегаци ца яхийта аьнна голосовани льяр съездо — е ца луш ютаргья. ХІанз деш дола къамаьл алхха декларации ювцара хьакъехьа да, из дІаяхьийтале хьалхагІа. Цунах латт, сона хетаргахьа, вІашка ца доагІар.

Цо баь хоам теркаме а йийца, РСФСР халкъа депутатий съезде шийн викалаш ца бахийта лаьрхІар съездо.

Председателал деш волча **А. И. Лукьянова** Российски партийни конференце Мандатни комиссе доклад е дош лу цун председатела **Г. М. Ходырова.** (Доклад кепатохаш я).

Мандатни комиссе доклад чакхъяьнначул тІехьагІа дискусси йолаелар, вийха боалаваьча 200 болхлочоа решающи голоса бокъо ялар нийса дий-хьогІ аьнна хеташ.

Хьийха баьхкача болхлоша дех шоашта делегатий полномочеш ялара дола дош дувцаш ца дахнар, цхьабакъда, нагахьа санна болхлой класса викалаша шийца шерра дакъа лацар конференцена дезе, тІаккха совешательни голоса бокъо царна ялар.

ТІоараш тохарца тІаийпар делегаташа болхлой заявлени. Цар голосовани йир хьийха боалабаьча болхлошта совешательни голоса, къамаьлаш де, документашка хьажа бокъо ялара тІехь.

Цул тІехьагІа коммуниста ша чІоагІйир Российски партийни конференце делегатий полномочеш.

РКП хьаянза ярг ца хилар бакъ а деш, Кировски областа Дзержинске цІерагІча парткома секретара **Л. Н. Ишука** аьлар. Российски компарте керттерча декхарех цаІ — КПСС чІоагІъяр, цун мугІараш вІашкаозар.

РКП лард я юххьанцара организаци. Къамаьл деш йолчо цудухьа къаьстта уйла тІаяхийтар цу партийни дакъа проблемашта. Мадарра аьлча, юххьанцарча организацей дерригача гІулакхашка хьежа чакхъяьннай из, цар балха финансировани, яра проблемашка а тІехьа.

ХІанз РКП гІулакхий керттера лостам а хинна дІаотта беза идеологически болх. Цу дакъе, белгалдоахар къамаьла юкъе, цІенхаштта тІехьадисалга шаьра гуш да. Алхха цхьан КПСС Политбюро члена, ЦК секретара В. А. Медведевна доагІаш трибунера аьлар колхозницас, нагахьа санна Москве, Арбате доаллар хІанз юрта доалларе, тІаккха мехка духьал моцал хургьяр.

Парте политически боахамеи декхарий диалектически цхьоагІонах дийцар КПСС Якутски обкома хьалхарча секретара **Ю. Н. Прокопьева.** Цо белгалдаьккхар, Россе компарти хьаянза ярг ца хиларах автономни республика коммунисташа хІанзчул дукха хьалхагІа дийца хилар. Цхьабакъда, ЦК цхьан Пленуме тІаийцар, оратора льхачох, КПСС ЦК Российски бюро хьакъехьара ах решени, хІаьта цу дешо белггаларча даькъе дуккхача коммунистий дог а эккхийтар. Событей мах бара тІехьайнса, хургдолчун нийса уйла ца е, хьалххагІе а чакхдаха дезаш дола гІулакхаш чакх ца даха хІана яьннай парти дийцар цо ше кхетадечара.

КПСС Устава проекта цхьадола дешаш дийцар оратора, цун массехк формулировках лаьца предложенеш елар.

«Сода» яхача стерлитамакски производственни объединене токара **И. Т. Машутина** башкирски делегаце цІерагІа хьакхайкадир, КПСС-а юкъе йола юкъарароссийски республикански парторганизаци дукха къамаш дахача Российски Федераце барт тоабеш йола лоархІаме фактор а хинна дІаоттаргйолгах, республикерча дерригача къамаша шоай моттиг нийсъяра цо гІо дергдолгах шоаш дог тийша хилар. Цу цхьан ханна, делегата хетачох, Российски Федераце Коммунистически парти демократически пачхаьалкхе реально хьалъяраи кхыча республикай компартей хьашташа зедара таро хулийтаргйоацаш, дукхапартийность конституционни бокъонагІа тІаэцараи бола тешам а хинна дІаоттаргья.

БІарчча хьайийцача Российски Федераце документий проекташ къоабал а яь, башкирски делегаце цу цхьан ханна йизза хьаллоац демократически маркеистски платформаш. Кхетамца мел дола хІама лархІа дезаш да.

Председателал деш волчо Іойийшар Президиуме ена записка. Цу тІа, белггала аьлча, йоахар, конференце дакъа лоацаш болча Россе юххьанцарча парторганизацей секретарий Совет 19 июне вІашагІъеллаяр. РСФСР 28 регионера 189 делегат юкъевихьача Совета цІерагІа къамаьл дир деза мохьаш кхухьа автомобилаш еча Камски объединене парткома секретара **В. А. Вылегжанина.**

Россе компартех йола еррига решенеш тІаэцача хана реальни хьал теркалданза даргдац — из принципиальни позици хьакхайкаярца дІаволавелар оратор, пхе шера республика пачхаьалкхен политика увттаергйола РСФСР халкъа депутатий съезд болх беш хилар. Российски Федераце суверенитетах йола Деклараци тІаийца, чІоагІа дебаташ хьоаяь йола Іаьдала хьакъехьара Декрет тІаийца хилар дага а дохийта. Цудухьа эггара доккхагІдола гІалат да, аьлар къамаьл деш волчо, зале коммунисташ — Россе халкъа депутаташ ца хилар.

(Инстедоалар 2-ча оагІо тІа).

КПСС НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА ХЬАЛХАРЧА СЕКРЕТАРА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА Д. Г. ЗАВГАЕВА ДАЬ КЪАМАЬЛ

Новкъостий! Российски санна, иштта союзни а парти федераце дешаши — из я сона чІоагІгІа дагайоаллаш йола проблема, хІана йоалл аьлча, эггара хьалха дукха партийность вІашагІйоллача чоалханечеи хаьдда йоацачеи процессе цо пачхаьалкхен къамий структурашта еш йола влияни вайна массанена а холушйоландаь.

Хьадувла духхьал дІааргда вай, дукха къамаш дахачи дукха метташ долаши йола вай пачхаьалкхе яхача укх дуккхача шерашка мелла дукха зенаш, хувцамаш, вІашдухьаленаш хиларах из вІашкаувзаш, кхотаеш бола низ а хинна лаьттар духхьал парти хинналга. Хьан хувцаргья из хІанз? Из «оарц» дац, из лерттІа кхоанен еш йола уйла я. ВІалла а дезацар сона вай партена чухьара гІулакхаш федераце чоалханеча, вІашдухьаленаш йолаш долча вахарах къоастадаь дувцилга.

Сона ловра, дохадар — хьалделга ца хилари дерригa дуне хьалхагІа «дохадергда вай лардага кхаччалца, хІаьта цул тІехьагІа...» яха дешаш а вайна иштта довзилгеи вай массане а кхетадар. Цунах вай хьалхагІе а чакх даьннад.

Тахан телевизор чу вай заседанешка хьежаш: фу дувцхьогІ цар? яхаш уйлаеш вагІача реальни сагах кІезига дувцаш санна хет сона. Цхьайолча регионашка цІий мехкача, эзараш болча наьха чубаха тхов-кІийле йоацача, хІаьта тикашка хайра хІама доацача хана шоай партийни гІулакхех дувц. Сона хетачох, цІенхаштта терко е еза вай сага, перестройке керттервар — из ма вий.

Чоалхане политически биографи йолаш йолча регионе партийни организацена керте латтача сона эггара чІоагІагІа дагайоахк партена чухьа а мехка а къамашта юкъерча юкъмоттига культура проблемаш. Кхыметтел татолитарни структурай ханашка а лакхлуш хьабенача къамий сакхетама бокъонца хьалбала таро хиннай хІанз, цкъаза чоалханечеи драматически формашка а кхоачаш. ХІанз вай общества социально-политически структураш кердаяхара процессаш вІашагІъювза еза вай дуккхача къамий Даймохк бахаш хьабенача шерашка хьахинначеи шоаех доахка хІамаш дерригаш а харцахьа вІалла а доацаш йолчеи шоай тайпарча социально-психологически образованешца. Кхыметтел административно-командни система йолча хана а итташ шерашка тоалуш хьаихай бе-беча къамех болча наха юкъера юкъмоттигаш.

Тахан бегйоахаш дукха дувц «БІарчча цхьа советски халкъ», аьнна, хьакхайкаьча кердача исторически юкъараллах. Раьза ва со, хІара халкъа культура дегІаахара чоалхане процессаш хьалхьее йиш ца хилара. Из гІалат да. ХІаьта фунаьхдаь социально-психологически юкъарал йолаш хилар — из а я факт, тІаккха из харцданза даргдоацаш дале а я тамаш. Из ший тайпара хьахинна хІама да, тІаккха цунна тІерадовла дезий вай тахан?

Парте тохнама централика. КПСС ЦК-ага дехар ду, аз кердайоаккхаш йолча федераце хьалашка парте проблемаш кийчъе цІенхаштта йолаялар. Вай теорена тІехьадус, тІаккха цунга хьежжа тІехьадус вай практически политике а. Со се духьала ва къамий квартирашка гІолла КПСС дІачу-хьачу екъара. Стратеги юкъара хила еза вай, цхьабакъда, къамий регионални декхараш, проблемаш, башхалонаш лархІар — тахан парти яхара хиланза даргдоацар, из ца хилча цун перестройка низ юхакъувлар.

Парте къамий структураш боаррамагІа реалеш а хулаш дІаувтташ латт. Мишта хила веза царца? Кхы тІехьа ца доахаш де деза, аьнна, хет сона, цІераш йоаеш ца а доахкаш, демократически федераце хьалашка парте болх берггбола доктринаш Іилман ларда тІа цІенхаштта кийчъелга. Цу даькъе эггара аьргагІа дола боламаш, масала, Прибалтике а санна, хиланза даргдоацаш хул, нагахьа санна кердача хьалашка кийчъяь КПСС концепци ца хилча. ХІаьта керда юкъара наькъаш доацаш да, Литвера хьал отталпа йолча хана центра боараме цІенхаштта хьалхаяьха варианташ мича яр вай парти хьалъяра системе ший тайпара къамий-культурни башхалонаш лархІара. Цудухьа дукхагІа а лоархІамболаш да из партена чухьа хулаш йолча процессий цхьа фунаьхкдаь катализатор а хинна хьаувтташ бола парте боацараш хІанз парте чухьарча вахара тІа-тІа чІоагІагІа чутІерташ хиларах.

Автономе партийни организацей статус мишта, вІаши юкъера гІулакхаш мишта леладергда цо автономей къамий-пачхаьалкхений статусаца? Цунца дувзаденна предложени лу аз автономешка КПСС концепци кийчъяра лаьрххІа йола вай съезда балха группа вІашагІйолла, республикаша кийчъяь предложенеш вІашагІа а теха. Из Российски Федераце Компарти хьаяра даькъе баьккха нийса гІа хургба.

КПСС Платформана критика ераша кхыча замечанешца цхьана йоах, сов тІехьа аральннай из. Шеко яц, лиха хургдар, нагахьа санна цу тайпара документ мааьлла а 1985 шера хьахиннала ларе. ТІаккха хила йиш йолаш дарий из цу хана? Хетаргахьа, дацар. Вай массава а уж шераш даха дезаш вар хулаш латтар кхетадар духьа. РСФСР Коммунистически парти хьаяра идея ше а мича хиннай мааьлла а. Из вІаштІехьъяьннай мехка хулаш йола общественно-политически процессаш йолаенна лелача юкъагІа, хІаьта цу сахьате тІа а эцанзар. ХІанз ше иштта хила йоагІаш; хиланза яргйоацаши эшаши йола событи санна тІаэцаш из яле а. Иштта дар парте платформаца хиннар а: Цунга бодача наькъагІа ла дийзар экономикера хьовзамаш а, халкъа эшараш, дувцаш йола депутатски дискуссеш а, партена шийна чухьара сагонтоний леламаш а.

Цудухьа да-кх из документ, цунна критика е тарлой а — лоархІаме а дукха къахьийга кийчдаь а. Дале а, дукха дешаш а къоастаянза проблемаш а юс цу тІа.

Хьаэцаргда вай хІанз бокъонца долаш дола дукха партеш хургхилара хьал. ТІаккха малагІа балха формаши методаши лелаергья вай? Мишта гу вайна дукха партеш хилара хьалашка политически, экономически, духовни процессашта партийни влияни яра никъ? Мадарра аьлча, из дош ца тохкаш дисад. Вайга, практически болхлошка, цу хьакъехьа хоам баьбац. ХІаьта политически реалеш иштта я ювцаш йолча балха концепцеш цІенхаштта реформаш елга дІадех. Къамаьл дац, хІара партийни болхло шийна керта да ва, дале а, хІанзле а кердача хьалашка болх бара кийчо е еза. Мишта хила еза дукха партеш хилара хьалашка партийни комитета балха культура, мишта вІашкайоалаергья балха стили методашц. Из болх махулла сихагІа а хьалхашкахьа хьожаш а дІаболабе беза.

Халахете а, уж дешаш доагІача бесса белгалдаьхадац КПСС Платформа а Устава а проекташ тІа. Цу ханна КПСС оппоненташа сихбенна вІашагІйохк шоай структураш, вай хьалха даьча гІалатехи таханарча ден халонехи пайда эц цар. ХІаьта дуккха а партийни комитеташ эггара дикагІа хилча а шоашта хьаеттачох лораяла гІерташ хьувз, кердача общественни боламий пха хоалац царна. Уж тахка деза, царца бувзамаш оттаде а позитивни юхьигашка интеграце, формаш лаха а еза.

Дерригa прогрессивни дар партена гонахьа кхотаде гІерта деза вай. Из дош къоастаделга вай съезда лоархІаме декхар да. Мадарра аьлча, цунца дувзаденна да парте ший айдара а цо наха влияни яра а дош.

Тахан малагІа къовсам лоаттабу вай из влияни бахьан долаш. Цхьайолча хана сона хеталу вай, коммунисташ. БІарчча партийни комитеташ цу хьакъехьа юхаяьннай, аьнна, шоана бакъдар дезе, хулаш латтачох бола бехктохкам вай кхетабац, аьнна. ДукхагІйолча хана вай из ду воай оппонентий демагогически лозунгашта духьаллатта низ ца кхоачаш. ХІаьта уж вай единоначалена тІакхувш да яхаш вайна бехкаш а доахаш, Іаьдал бе долла гІерташ хьувз. ТІаккха хІана лацац вай цу даькъе хаьддах? ХІана хьахазац Центральни Комитета нийсхи оаз?

Юххера аьлча, вай лорае еза парти, цун унахцІена тІум, дуккхача наьха дегашка коммунисташ моастагІий ба яха уйла котъялийта йиш яц, хІаьта из уйла вайна кач олла гІертараш болаш ба. Укхаза, кердача демократически хьалашка гучахьара а хаьдда а партийни къамаьл де деза, хІаьта вай цу къамаьлах удаш да.

ДІауйла ел оаша: правительствос кхайкаю мехка бе-бе тІаэцаш йола кардинальни экономически программа. Из ювц профсоюзаши комсомолеи, республика Лакхехьарча Советаша, хІаьта ЦК йистхулаш яц. ХІана? Аз дувцар аргІанарча Пленумах дац, из дош къоастадара юкъара наькъаш вай лаха дезалгах да. Со дог тийша ва, укхаза мелал гучаялийта ца Іеш, дерригача халкъа садуача дешах юстардаьннад вай. Долче, цу гІулакха генахьа кхест общественни дог-уйла, кхыдола низаш, халахете а, вайна аьттув беш дац из.

Гарггарча хана ткъаьх парти хьахуле а, со дог тийша ва, КПСС-а нийсса лоархІаме политически решенеш тІаийе низ болаш уж хургйоацилгах. Цудухьа иштта дукха къамаш дахача пачхаьалкхене интегрирующи, барт цхьоагІо чІоагІъяра лоархІам Іалаьмате бокхха болаш я КПСС. Диканга сатувсаш хьеж халкъ партега, цо хьаллаьцад вай хоржамаш долча хана, КПСС кердаяларга хьеж коммунисташ. Вай боабе йиш яц наьха тешам.

Са тІеххьара замечани. КПСС ЦК сентябрьски (1989 шу) Пленуме аз теркам тІабахийтабар, ЦК аналитически болхи информации боагІача боараме ца хилара. ХІаьта политически хьал-м чІоагІа динамично хувцалу. Аз чІоагІа дехар ду хьога, Михаил Сергеевич, из болх беш болча наха цу хьакъехьа дар хьалхалаккхар, хьаштдале, хьадехар, хІана аьлча, цу даькъе цІенхаштта хувцамаш хиннадац. Перестройка теоретически а оперативни штаб а хинна дІаотта еза Центральни Комитет. ТІаккха мара аьттув баргбац вай общественно-политически процессашта кулгалде, царна творчески влияни е. Таханара съезд, сона хетачох, КПСС кердаяккхарга баьккха гІа ба. Дика да-кх, из гІа баьккха. Баркал шоана ладувгІарах. (ТІоараш тох).

КОНФЕРЕНЦЕГАРА — СЪЕЗДАГА

(Чекхдоалар. Доладур 1-ча оагIо тIа).

Перестройках хилийта лийрхIа хIамаш, аьлар «Бийскэнергомаша» контролер йолча О. А. Акимкинас, хIанз укх сахьате хилийтадац. Кхы тIа а лохбеннаб вахара боарам, талхай дисциплина, массе оагIорахьара йоагIаш а ца йоагIаш а критика ю партена шийна. Делегата хетачох, из да КПСС-а чухьара демократизаци обществе сихха йолхача перестройка процессел тIехьайсар.

Деррига Iаьдал ше мадарра дIахо а аппаратага хургдола хIама де йиш яц, хоржаш йолча органашка дIадала деза из. Ленински партега мара дулургдац ший позицеш эргаяхари низаш вIашагIтохари.

БоаррамагIа а тIехь-тIехьа чIоагIагIа а хIамаш етталу партена — хьалхагIа кадрашта, хIанз тIахьех цун доалахье цунгара хьаякххараш екъараи. ХIанз этта хьал довзийташ ишта соцам бир КПСС Краснодарски крайкома хьалхарча секретара И. К. Полозкова. Из деррига а цхьана хьавIашагIтехача, белгалдаькххар цо, КПСС чухьара кегаяр духьа вIаштIехьа а даьха чакхдаха лаьрхIа гIулакхаш мара кхы хIама дац.

Къамаьл деш волчоа хетачох, Центральни Комитет сов тIех тийшай Политбюрох. РСФСР-ага хьожаш хиннача КПСС ЦК бюрос, мадарра аьлча, болх баь а бац. Цхьа бахьан доацаш дац лакхехьарча политически кулгала балха тIара коллективни методаш мелъеннилга парте моттигерча комитеташа зувш хилар. Цар гIулакхашта, мадарра аьлча, укх тIеххьарча хана ЦК Политбюрси Секретариатеи оагIонгахьара лостам луш дац.

Цу цхьан ханна тIатеIIа лакхера IотIадеш тIахьехамаш да боахама дешашта юкъе ма гIерта яхаш, хIаьта боахама доал дара механизм вIаштIехььяккханза я, йизза бокъо йола Iаьдала органаш хила езаш йола Советаш хIанз а вIаштIехььяьннаяц, парти экономически вахарера дIаяхарга кхоачадаьд гIулакх. ХIаьта из — экономикеи мохки тIехьашкахьа текхабеча, перестройке вай аьттув ца боалийтача керттерча бахьанех цаI.

Баланеча кризиса ха йоаккхаш я КПСС. Тахан бе безаш исторически хоржам ба: е кIалхара йоаккхаргья вай Коммунистически парти, е хIалакьергья вай из. Из хьа а кхайкадаь дIадоладир ший къамаьл Кургански областной партийни организаце контрольно - ревизионни комиссе председатела В. Ф. Охохонина. Наьха безам ба, аьлар цо, парти кхотаеннеи кердаьннеи йолаш бIаргаго. Цу оагIорахьа эггара хьалха боаккха гIа — КПСС-а юкъе а йолаш Российски компарти хьаяр.

Дешах кхеташ бац, белгалдаькхар оратора, ший къаьстта кулгалду органаш а йолаш цу тайпара парти хьаяро КПСС авторитет йоаергья, аьнна, хетараш. Кхерам цу оагIорахьара хургба, аьнна, хета вIалла а дезац, из хургда, аьнна, хета деза, укх тIеххьарча хана ЦК-ас ше болх мела барах, гIалата тIехьа гIалаташ дувлийташ хиларах. Гучох, цун мах бергба КПСС XXVIII съездо.

Къамаьла юкъе чIоаггIа критика йир ораторо шеко йоаццаш юкъагIийсарг лаьрхIа КПСС-а аграрни политика чакхъяккхара лелама.

Мишта хила еза партѝ? Массанена а дагадоаллача цу хаттара жоп дала хьежар «Магаданавтотранс» яхача пассажирски автотранспортни объединене Магадански производственни объединене водитель Ю. П. Копылов. Цунна хетачох, къахьегамерча наьха хьаштех, алапех бахарий хьаштех ког гIортолга е а уж хьаллаца а деза парте. Из дIахьийначул тIехьагIа мара ший сибат а халкъа тешам а хургбац цун. Болхлой, берригача къахьегамхой хьаштий гадоаккхаш йола парти хила йиш яц парламентски. Из даим болх беш хила еза, хIаьта авангардни я, аьнна, ала йиш яц цунах халкъо мара.

Болхлой класса викало дIадийхар общественни партии хIалакьхулача дIакхоачаярах Политбюро хIара члена персональни бехктокхамга КПСС XXVIII съезде хьожилга. Мехка дIабовзийта беза, юххера а, ший перестройка «турпалаш», хьакхайкадир цо.

Перерыв чакхъяьнначул тIехьагIа председател дешволча КПСС ЦК секретара Г. И. Усманова конференце доакъошхошка лоацца хоам бир Iаьдалах долча Декрета проектах лаьца РСФСР халкъа депутатий съездо яьча решеней хьакъехьа.

Цул тIехьагIа дош лу КПСС Красноярски крайкома хьалхарча секретара, халкъа депутатий краевой Совета председатела О. С. Шенина. Политически строе хиннача массехк хувцама уйлае, аьнна, В. И. Ленина РКП XII съездага дахьийта письмо дага а дохийта, цо белгалдаькххар, цу хьехама лоархIам бовнза хилар.

Меттахьчара низаш совдувлар — диалектически процесс, юкъ-юкъе кризисий бахьанаш лехаш вай я екъ общество урагIеи пхорагIеи. Тахан эггара лоархIамегIардар — граждански барт хилар, кхолламаш дар духьа обществa низаш вIашкаозар. Къамаьл деш волчо хоадамболлаш харцахьа лаьрхIар партех гIертилга, предложени елар партийни новкъостал чIоагIде. Цо белгалдаькххар, цкъаза новкъосташха критика яра меттел, цу даькъе Генеральни секретара йоагIаш яр а, хьахоз гIараца-юхь йоагаеш деш дола цхьаккха корта боаца бехкаш. Цхьабакъда, уж хабараш дувцараш шоаш кIалхарбаьннабар яхаш — цунах мохк, халкъ, парти кIалхаръяккхар хилац.

Партии федераце дешаши — цхьа моллагIъяраш моргаш йоацача, хIанз къаьстта лоархIаме йолча цу проблемай комплексана хетадир ший къамаьл КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара, Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатела Д. Г. Завгаева. Мел дукха зенаши халонаши духьала увттарах, хьакхайкадир цо, духхьал парти хиннай, хIанз а я дукккхача къамий мохк вIашкаувзаш, кхотабеш бола низ а хинна лаьттар а латтар а.

КПСС тохкама централашкара, парте Центральни Комитетагара дийхар цо эггара цIенхаштгагIча тайпара, тIехьа ца а доахаш, кердайоанкхача федераце хьалашка проблемаш кийчъе хьажар. Со се, йоахар дIахо делегата, духьала ва КПСС къамий квартирашка гIолла дIа-чу-хьачу екъара. Вай стратеги юкъа хила еза, цхьабакъда, къамий - регионални декхараш, проблемаш, башхалонаш лархIар — из да тахан парти яхара хиланза даргдоацар, перестройка низ юхакъувлар. Делегата предложени елар автономешка КПСС концепцеш вIаштIехьяхара съезда балха группа вIашагIсолла. Цу хана хьавIашагIтоха йоагIа республикаша кийчъяь предложенеш.

Военни Совета члена — фегахьарча тIема духьаларча оборона бIун политически управлене начальника Н. М. Бойкос дийцар Даьхе лораеш волчун сий дергдола гIулакх вIаштIехьдоаккхилга сагота динза даргдоаца хIама хиларах. Цо белгалдаькххар, герзашцарча низий тIемахой эскара духьала мехка доаржадеш долча хабараша чIоаггIа саготдеш хилар. Къаьстта чIоагIа дувц уж цхьайолча массови информаце средстваша. ЧIоаггIа халахеташ белгалдаькхар оратора эскар социальни дешашка а хала ха йоаккхаш доаллилга. Эпсарий хьал тоадара хьожадаьча цу лоадамбоацача ахчаша проблемаш къоастаяц.

Къамаьл дечо уйла тIаерзайир Малхбоален Европе хIанз лелача процессий анализах нийса соцамаш динза дарг ца хилара.

Делегата хьакхайкадир Советски Эскаре политорганаш йитара ше тIехьа хилар. Цунна хетачох, эскар коммунисташ боацаш дитар — из да кхыча низашта наIараш хьаеллар, цун тIема низ мелбар.

Ший бала кодабанза па воалаш дIадоладир къамавл цунна тIехьа воагIача оратора — Шебекински химически завода аппаратчика Н. В. Еффеменкос.

Со дIавовзийтача хана, аьлар цо, массаза а оал: хIанз а къамаьл дер аппаратчик ва. Со-м ва а ма вий бокъонца вола аппаратчик. Тахан халача политически экономически хьалашка нийсбеннаб мохки партии, кхы тIа а телхаду уж хIанз даьннача тайп-тайпарча-аьттехьарча а аьрдехьарча а низаша дIадахача хIамашта критика яь а дIахорча ханна камаьрша хIамаш хьалхадаьха а ца Iеш, социалистически вахара хьисапах бола халкъа тешам боабе, перестройка идейни лардаш йохае, демократически процессашка бода никъ хьабийлла йола Коммунистически парти исторе карта юхе кхосса гIерташ хиларах.

Уж берригаш а, белгалдаькххар юртара, халкъа цIерагIа лувш ба, цун лоIам кхайкабу шсаш яхаш. Цудухьа халахет, царна лакха трибунаш, газетий оагIош, радио- телезфир телаш. ХIаьта къахьегаш доаллача халкъа ха яц уж цIаккха а кхоачалуш йоаца дискуссеше. Цун йоакхо цаI я — хабара тIера бола ший га доахараш кхоабилга.

Политбюро члена, КПСС ЦК секретара Е. К. Лигачева КПСС составе РСФСР Компарти хьаяра, хIанзарча съезде цун кулгалдара органаш харжара, кепайовзон изданеш вIашагIйохкара ше тIехьа волга хьа а хайта, белгалдаькххар, ше Россе коммунистий а цуи дерригача халкъий а чIоагIача интернациональни традицех а уж эргалоний процессашка катализатор хургхиларах а тешаш волга.

Перестройкана альтернатива яц, аьлар цо. Обществo эргаякхара парте стратеги нийса я. Цига гучадаьлар кулгалхой денал долаш хилар а гаьннардар гуш хилар а, М. С. Горбачева политически инициатива а. Цхьабакъда, тактике мадарра аьлча, доккхий гIалаташ дувлийтад.

Къамаьл даь чакхвоалаш КПСС ЦК секретара тIахьийхар хIара коммунистана, юххьанцарча парторганизацена хетачоа дукхагIа теркам тIаахийтара. Цо хьахайтар ше аграрни сектора йоагIаш йола решенеш кхы а лерргIа кхоачашъяра тIехьа волга.

Дош лу КПСС Горно-Алтайски обкома хьалхарча секретара, халкъа депутатий облсовета председатела В. И. Чаптыновна. Шеко яц, аьлар цо, ер денош российски пачхахьалкхен исторе юкъегIоргхиларах цун сий меттаоттадара событи санна. ДIахо цо хьахайтар Iаьдала балха хьадда а лерргIа а хIама ца леладарца, дукхагIа даьсса хабараш дувцарца дувзаденна ше чIоагIа сагота хилар. Политбюро, ЦК парти командно - административни системера сихагIа араяккха безам хилаpo цхьайолча хана халкъ тувладарга вуг, цо парте авангардни лоархIамах бола тешам боабу. ШоллагIча оагIорахьа, марксизм - ленинизм нийса хилара, Октябра хержа никъ нийса хилара хьакъехьа шеко чуйоассаеш йола уйла - нигаташ да. Къамашта юкъера гIулакхаш чоалхане дерзарах дувцаш, къамаьл даьчо тIахьийхар Федераце маIан ленински кхетамца кхетадара. ХIаьта из хала дукъ шийна хьатIаэца деза эргалькххача партес.

Председателал деш волчо хьакхайкадир, укхаза хьийха баьхкача болхлой делегацес Г. К. Рязановга — Тюменски областера «Надымгазпром» яхача производственни объединене слесарага къамаьл дайтара дош дехилга. Цу дехара цхьаккха саг духьала хиланзар.

Къамаьл дечо, аьлар, эггара хьалха ше дувцаргда къахьегамхоша шоай оагIорахьара партена тешам юхалургболча наькъех лаьца. Из дара цунна хетачох, духхьал цхьа хIама мара эшац — халкъага бакъдар дувцар. Тюменски болхлочоа хетачох, лоаццача хана предприятей болх цхьан кога тIа баккха беза. Къахьегама коллективашта боахаме шоаш бергбола болх харжа бокъо а енна, кхы мел дар пачхахьалкхено лакхехьарча кулгалхой решенеца мара хьаде йиш йоацача хьале оттадаьд.

Сайринйнарча заседане председателал деш вар А. И. Лукьянов.

Дош лу Иркутскерча электровоза машиниста В. П. Сапачевна. Вай дерригаш а хIанз фу дича бакъахьа да ца ховча хьале да, аьлар цо. ХIаьта вай хIара коммуниста мехка кхела хьалхешкара, вай Россе кхела хьалхашкара бехктоккхам лакхбе беза. Перестройка нийса дIайолаяьй, цхьабакъда, кулгалхоша цунна йоаггIача бесса кийчо яь хиннаяц, шоай сахьаташ халкъачарца нийсдаь хиннадац, цудухьа аьттув баьннабац. Перестройка кердача талгIено, цхьабакъда, лохерчо мара тоадергдац вай гIулакхаш. Здане фасад фуннагIа - моллагIа даь хозъяьяр, аьнна, деррига вахар бокъонца эргадаккхарца мара, цхьаккха закон а доацаш, дар а теркал а ца деш шийна товр деш хиларцара къастарца мара. Эргалонаш яра белгалбаькхха никъ хьадда а лерргIа а кхоачашбарца мара халкъа партех бола тешам меттаоттаргбац.

Мехкага хьежа ха яц, аьлар «Электроника» яхача Воронежски Iилма - производственни объединене генеральни директора заместитела Г. И. Грицука. Вай РКП хьаярах йола нийса решени тIанийцай. ХIанз эггара лоархIамегIдар — из решени вахаре кхоачашъяра хьадда дола де дезараш белгалдахар.

Дискуссешта анализ еш, делегата аьлар, парте шин даькъах екъа ца ялийтар духьа къаьгга ха деза цунна чухьа низаш мишта дIа-са оттадаьд. ХIаьта из ха атта дац, цхьабакъда, ха дезаш да. РКП ЦК хургдолча хоржамех дувцаш, къамаьл дечо аьлар, чIоагIа нийса хургдар цу юкъе дикка дукхагIа керда нах хуларе, керда идеяш яхьаргйолаш. Ишта цо хьахайтар XXVIII партийни съезде КПСС ЦК Политбюро членашка отчеташ яйтара ше тIехьа волга.

КПСС Волжски горкома хьалхарча секретара А. Д. Никифорова Волгоградски делегаце цIерагIа хьаллаьцар КПСС структурни звено санна РСФСР Компарти хьаяра идея, иштта шийна хетар аьлар, цун центральни хоржамий органаш вIашагIйохкара дешай хьакъехьа. Цхьадолча даькъе, цо предложени елар укх съезде Российски Федераце Компарте ЦК харжарах.

Парте XXVIII съездага йолча КПСС ЦК Платформаи Уставеи проектай хьакъехьа шийна хетар оалаш оратора белгалдаькххар, уж документаш бокххача лоархIаме хилар, царна гонахьа бокъонца юкъарапартийни дискуссеш хилар. Парте съезда решенеша, аьлар цо, цхьан коммуниста дег чу мича гIоргва-хьогI, хIанз из дара фу деза е мишта де деза-хьогI, аьнна, шеко чуйоссийта йиш яц. Партийни болхлочо КПСС съезде тIаэцара кхо документ белгалдаькхар — парте программни лерхIаре, укх шереи тIадоагIача шереи цун бе безача балха программах, хIанзарча хьалашкарча парте тактиках.

Московски автодорожни института парткома секретара Н. В. Быстровна хетачох, Российски Федераце Коммунистически парте кулгалдара органаш хоржача хана къаьгга белгалдаха деза цун декхараши структуреи. Керттера дош — Республика КП структуре къаман формированей бокъонаш лораяра принцип хилар.

Делегата хетачох, къаьстта лоархIаме дакъа кхоач Российски Федераце Компарте керте оттачунга.

Къамаьл дечо съездага дIайовзийтар Московски партийни организаце ший XXVIII конференце оттаяь предложени. ХIанзарча съезда хьалхарча этапе парте кулгалдара органашка харжара кандидаташ оттабе беза, тIаккха вIашагIйолла еза цун шоллагIча этапа дика кийчо яра ханна йола Центральни Комитет.

МугIарерча наха, коммунисташта дукхагIа дагайоахкача проблемаех дийцар Малхбузен - СибарегIа р ч а машинаькъа Новосибирск-Главный станце локомотивни депо машиниста-инструктора Б. М. Ковалева. Вай массаза дувцар, белгалдаькхар цо, вай парти чIоагIа а идейни а я, яхаш. ХIаьта из иштта хилар дIахьокха дезача хана гучадаьлар цхьаккха идея ца хилар, цхьа идеолог ца хилар.

Къамаьл дечо хьоахайир КПСС мугIарашкара дукха нах дIабувлаш хилара аспект, цунна хетачох, цу деша саг сагота вац. ХIаьта кастта 18 миллион саг чувоагIа коммунистий эскаре саг ца виса тарлу. Цунах а цхьанне жоп дала дезаргда. Оратора лерхIачох, КПСС мугIарашкара нах дIабувлара процесс дIателаш йола партвзносаш кIезигъярца соцае йиш я, цудухьа цо предложени елар гарггарча хана из дош дувца, аьнна.

«Советская Россия» яхача газета керттерча редактора В. В. Чикина шийна хетар оалаш белгалдаькххар, вай массадаргаш раьза дар съезда хьалха хиннача дискуссешка хетараш конференце дувцарах йолча демократичноста. Цхьабакъда, тахан бе-бе уйла яра кхыдола хIама юкъе гIерт. Тахан партена ше йохара кхерам тIабессаб. Из да бирса митингаш яр, дIадахача ЦхьоалагIча мае хинна куц доаца хIамаш, цхьайолча республикашка тIанйю сепаратистски националистически акташ, укхазара ши гIа мара гаьна боацача хьалхаяьха провокационни законопроекташ.

ДIахо керттерча редактора теркам тIаззар газетаца ювзаеннача ситуацена. РСФСР халкъа депутатий инициативагIа цу изданех халкъа депутатий Советий издани е лаьрхIар. Цо дIакхетабир, газет КПСС ЦК-с хьадаьлгах РСФСР-е гIоллара ЦК Оргбюро хьаярца цун партийни орган санна. ТIеххьарча хана «Советская Россия» кхаь инстанцей орган а хинна дIаэттад. Бакъда, из арахецара еррига бокъонаш парте ЦК-га я, хIана аьлча, из партийни ахчах, «Правда» яхача партийни издательстве арадувл, хIаьта цига кхыча инстанцеша средстваш лац. Редакционни коллектива комплектовани ер а парте прерогатива я.

Редакце кулгалхочо съездага дIаделар газетах партийни орган санна лоархIилга дехаш дола коллектива дехар.

«Уральское» яхача шахтоуправлене электрослесарий бригадира Е. Д. Сотникова (Хабаровски край) аьлар: аз новкъа а долаш дувц сай новкъостий болхлой КПСС мугIарашкара дIабувлаш хиларах. Уж дIабувл тахан парте биззача боараме болхлой хьашташ теркал ца деш хиларах, керттерча даькъе экономически дараш. Масала, правительствое хьакхайкайир рынкага довлара план, цунна дукхагIболча болхлошта гу маьхаш тIатохари вахара боарам лохбала тарлулген. ХIаьта болхлошеи ахархошеи керда модель кхетаялцна вай леладечох пайда а болаш хIама хургдац.

Лакхе тIанийеча мехка кхел къоастаеш йолча решенех дувцаш, къамаьл дечо белгалдаькхар, уж коммунистаца, болхлошца дага а ца бовлаш тIанийрах. Цунна хетачох, партийни решенеш мугIарерча коммунисташта хетар теркал а деш тIанйе еза.

Юххера а болхлочо аьлар: Оаха лайийгIал кхаь платформа викалашка. Тешa лов, принципиальни дешай хьакъехьа вай барта гIоргхиларах. ХIаьта аз коммунистий-шахтерий наказ кхоачашдергда, цар йоахар — парте кхыча болемашка дола дика мел дар КПСС Платформе чулаца хьажадаш.

Делегата М. С. Кобозева Свердловски областной партийни организаце позици хьайовзийтар, хIаьта из латт эттача хьала хьалхашка мугIарера коммунисташ а КПСС лидераш а бехке хиларах. Цудухьа, цо предложени елар XXVIII съезде парте кризиса идея чакхъяккхарах, цунах аргIанера а ца еш, чрезвычайни ягах — цун берригача кулгалдара членаша отчеташ ергйолаш, хIаьта иштта Генеральни секретара а Президента а госташ цхьан бе леларга вогIаргга а хьожаргйолаш. Парте чухь ши болх цхьанне а ца лелабеш, хIаьта цIенхаштта а профессионально а къахьега деза, аьлар, оратора.

Цо тIахьийхар партес боахамий гIулакхаш леладелга тIа ца эцар экономически проблемаш къоастаелга тIа ца эцар санна ца лорхIара.

Платформа проекта цхьайолча принципиальни положенешта критика еш делегата дIахайтар парламентски хьисаперча партена ше тIехьа волга.

Парте дика теори ца хиларца мела я, аьлар Горьковски юртбоахама института доцента лектораш кхоачашдеш волча А. Н. Мальцева. ХIанз вай, цунна хетачох, критически ханага кхаьчад. Цун дола жоп дIадоладаьча хувцамий темпашка дац, хIаьта из уж кхоачашдара лостамашка хьажарца да.

Парте а обществa а низий анализ еш, къамаьл дечо шийна хетар аьлар цхьайолча Iилман терминех. Иштта, цхьадолча даькъе, цо предложенеш елар «Хьакъалца беча балха пролетарий» яха кхетам юкъебоалабича бакъахьа дар, аьнна.

Цул тIехьагIа къамаьл даьча Ю. Г. Терентьева («Арсенал» яха завод, г. Ленинград) аьлар, хIанз КПСС Устава юкъейнхьай кIезигагIбарий бокъонех йола положени. Из положени кIезигагIбарий бокъонех а йоаццаш, ший хIамаш деза лоаттадара, котало яккхара йолча истина бокъонах хила езаш яр.

Массаза долаш а да, хург а да хетараш вIаший духьала дувлаш, цудухьа хет оратора, уж вIашдухьаленаш миллионаш болча наьха, коммунистийн парте боацарийн кхелех тоссалуш йола йоккхий партийни решенеш кийчъеча хана хьахьокха езаш я, аьнна. Цу тIа а альтернативни предложенеши цар авторашн белгал а беш.

Дукха ха йоаццаш, автобус сецача метте сайна дага а доацаш ладувгIа дийзар са шиш къоаночо вIаши деча къамаьлага, аьнна дIадоладир ший къамаьл аьшкабетонни конструкцей Подольски завода крана машиниста В. М. Смирнова. Кхалсаго воккхача сагага йоахар: «Нагахьа санна вай юрт перспективни яларе, тIаккха вахар тоадала мегар». Цу ханна хийтар сона: берригача мехка эш перспектива. Цудухьа вай парте, вай съезда декхар — наха перспектива ялар. Из соцам бир къамаьл деш волчо шийна.

ХIанзарча хьалаша коммунистий партена аьттув беннаб кердаялара, вайна массанена а таро еннай дIадахарий цхьана мах бара, воай вIаштIехьа ца доалаш дисача хIамай бахьанаш лахара, йоахар цо дIахо. Из тайпа аьттув шозлагIа ца хила а тарлу. Фуд хIанз партена эггара керттердар? Кхоачашде лерхIараш харжари структурно ше чIоагIъяри. Цунца дувзаденна КПСС-а юкъе а йолаш РСФСР Компарти хьаяр — из хозне яц, данза дарг а доацаш кхоачашде дезаш тIадежа хIама да, белгалдаькхар оратора. Оаха, Подмосковьерча коммунисташа, дIакхайкаду: из — ерригача парте цхьоагIонна йола инструмент, КПСС бIарчча хиларга бода никъ.

Цу тIехь пренеш совцайир. Председателал деш волчо чIоагIъяйта хьаоттайир Редакционни комиссе кийчъяь съезда соцама проект. Делегаташа решени йир республика коммунистически парти хьае а РСФСР Коммунистически парти аьнна цунах цIи тилла а.

Редакционни комиссе соцама вож пункташ дIахо кийчъелгеи съездага ювцийта хьачулулгеи тIадиллад.

Жоп луш йола телеграмма яхьийтар Украина Коммунистически парте XXVIII съездага.

21 июне дIахо бу болх съездо.

(ТАСС).

ВАЙ ВIАШИ БАРТА ХИЛАРА ТIЕХЬА ДА

РСФСР Компарте Учредительни съезда хьалхара этап чакхйоалаш латт. Мишта болх баьб форумо дIадахача деношка? Фу хьахьекхар чакхъяьннача дискуссе?

С. М. Лорсанукаев, «Сельская жизнь» яхача газета собкор.

— Учредительни съезд— Россе вахаре Iалаьмате доккха гIулакх да, цун кхеле гола тохара пункт я из. Хьалхара ди, сона хетачох, кхы Iаяха пайдане хиланзар, даьсса къовсамаш дукха дар. Цхьайолча хана цхьа бола нах духхьал хозахета микрофона дIатIаухаш санна хетар. Съезд нийса боацача наькъа тIа яккха гIертараш а болаш бар.

ЛоархIаме да юххьанца дензз парте тайп-тайпарча лостамий викалашта къамаьл де таро ялар — Демократически платформана, Марксистски платформана, Ленинградски инициативана. Барт вIашагIа кхетара дика белгало хилар цунах. Хетараш массе тайпара дувцар, цкъаза цаI шоллагIчоа вIалла тара а доацаш, хIаьта а хIара къамаьлаца пайдана дешаш дар. ЧIоаггIа лоархIаме да мел хетараш теркалдар а цар ларда тIа парте унахцIена мел дола низаш вIашагIтохаргдола принципиальни позици кийчъяр а.

Со дог тийша ва из иштта хургхиларах. Балха шоллагIча дийнахьа хьахинна лоархIаме хIама — из да хьаеча партех тулларгйола цIи белгалъяр — РСФСР Компарти. Цу тайпарча вариант хьахьокх цун интернациональни маIан. Теш со, съезда решенеша автономни республика политически вахара дика влияни ергйолгах, экономикеи духовни вахареи йола проблемаш сихагIа къоастаяра гIо дергдолгах. Вешта Росси ше а я массадолча хIаманна халача хьал тIа. Из «яйхай». Укх тайпара цхьа хIама да. 70 миллиард сом совгIа ахча ерригсоюзни бюджете дIачутел цо, саггота ахча эшаш ше йоллаше.

Керда хьаьча компарте, республикана шоллагIа вахар хьаделла, из юхахьалъяра процессашта низ бола гIо де деза. Федераци тоаялар —из ба РСФСР-а юкъейодаш йола хIара автономни образовани тоаялара бола тешам.

ТIаккха журналист со хиларах тарра, бакъдар аьлча, сона бе-башха йоацаш яц Россе массови информаце средстваш. Ший газеташ, журналаш, телевидени хила еза республика. Ший кепайоазон орган еза РСФСР Компартена, республика Лакхехьарча Совета.

И. А. Межаков, НГIАССР пачхахьалкхен кхерамзлен Комитета председатель:

— Эггара керттердар, сона хетачох, из да принципиальни дешашта хетараш вIашкадахкар. Бокъонца йола вIашдухьаленаш яц съезде. Конструктивни лардa тIа болх беш ба делегаташ. Корта болаш долча хьалашка дувц дешаш. Принципиальни дешах, вай лаьрхIа дувца гулденнача дешах — РСФСР Компарти хьаярах йолча бе-беча позицей викалашка ладувгIа вIаштIехьдаьннад съезда, хIаьта уж позицеш вIашкайоагIаш а я. Из чIоаггIа лоархIаме хIама да. Бакъдар аьлча, Демократически платформагахьа бараш дуккхача хIамашта раьза бац КПСС ЦК Платформа проекта позицешта. Уж а РСФСР Компарти хьаяра тIехьа ба, цхьабакъда, цун вIашагIйоллара лоаттами программни лерхIарши кхыча тайпара гу царна. Из ишта дале а, хет сона, Демократически платформа тIа теркалде мел долаш дукха хIамаш дувц, аьнна.

Пайдана хIамаш кIезига дац Марксистски платформа тIа а. Цунна тIехьалаттараша, масала, геттара дика нийсъяь оттаяй Росси экономически юхаяхьяра программа.

Сона хетачох, альтернативни проекташ тIара маьхе мел дола хIамаш шийна чулоацаш йола юкъара платформа я РСФСР Компарте чакхдоахаргдолча дикача гIулакхашта эшар.

Шаккхе кулг урагIдохийтаргда аз цу тайпарча наькъа тIехьа. Барт тайнача принципашца мара могаргдац вайна общество кризиса кIалхаръяккха.

Кхерамзлен органий викал се хиларах тарра, ала безам ба са, суверенни республика структуре, сона хетачох, пачхахьалкхен кхерамзлен подразделенеш а хилча бакъахьа хургхилар. Из къоастаде дезар-м РСФСР Лакхехьара Совет я.

С. М. Беков, НГIАССР Министрий Совета председатель:

— ЧIоагIа раьза хиннав со съезда балха. Из, бакъдар аьлча, цхьа моллагIча тайпара дIайодаш яц. Повестка чIоагIъеча хана хийттараш бе-бе дар. Центахштта дийцар партех тулларгйолча цIераца дувзаденна дош а. ХIаьта а, аргда аз, деш дола къамаьл пайдана а корта болаш а да. ЧIоагIа теркам тIабахийта ладийгIар М. С. Горбачева яьча докладага. 30 совгIача саго къамаьл дир пренешка шин дийнахьа.

РСФСР Компарти хьаяр — из геттара керда оагIув я Россе политически вахаре. Республикански парте уйла дукхагIа тIайохийташ болх бергба, аьнна, хет сона, Россе регионий проблемаш къоастаяра, кIоаргагIа къестаде могаргда цунна политически къестае езаш йола проблемаш дукха Iайнача къамий образованейи автономейи дешаш.

КПСС организационни идейни цхьоагIо чIоагIъе йиш хулийтаргйола ший тайпара хIама а хинна дIаоттаргья РСФСР Компарти, цо гIо дергда Россеи ССР Союзеи парламенте барта дола гIулакхаш вIаштIехьдахара. Кхы а дикагIа барт тоабергба Российски Федераце халкъий.

С. А. Абубакаров, Аргунски аьшкабетонни хIамаш еча завода директор:

— Хьалхарча деношка баьча балхах хьахиннача лоархIамеча хIамаех цаI — из ба конференцех Учредительни съезде, аьнна, делегаташа баь соцам. Цига йийнача платформашта юкъе аз къоабальер КПСС ЦК Платформа я. Из сона хетаргахьа, РСФСР халкъий хьашташта махеттара я.

Нагахьа санна цига къамаьл де са вIаштIехьдаьлча, аз гIоттаергьяр гIалгIай халкъа автономи юхадIаоттаяра проблема. Из къоаста ца еш кхы тIехьаяха йиш йолаш яц. Наха догдоах, мехкеи республикаи кулгалхошка шоаш даь кхайкарал бакъдаь тIаэцаргхиларга. Дагадоххарах аргда аз, цу проблемах лаьца къамаьл хиннад са Президентски Совета членана Е. Примаковца. Оахоша даь къамаьл лар йоацаш дусарг ца хиларга догдоах аз.

Къамий проблемаш къоастаяр — из тахханарча дийнахьа эггара саготагIа дола декхар да. Цу хьакъехьа геттара дика аьннад Учредительни съезде къамаьл даьча КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара, НГIАССР Лакхехьарча Совета Председатела Д. Г. Завгаева. Цо йийца принципиальни идеяш тха съезда итогови документаш тIа белгалъергья мотташ ва со.

М. МУРАДОВ,
«Грозненский рабочий» яхача газета спецкор.
(Телефонаца).

НГIАССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРА ЙОЛЧА ЦЕНТРАЛЬНИ ХОРЖАМИЙ КОМИССЕШКА

НГIАССР Центризбиркомо харжархошка хоам бу, 1990 шера 24 июне, кIирандийнахьа, хоржамий кхаь округе Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутаташ хоржаш цIаькха голосовани ергхиларах.

г. Грозне:

Октябрьски район — № 38 йолча Войковски хоржамий округе.

Старопромысловски район — № 48 йолча Катаямовски хоржамий округе.

Урус-Мартановски район — № 146 йолча Зареченски хоржамий округе.

Цу дийнахьа цIаькха голосовани ергья моттигерча Советий халкъа депутаташ хоржача массехк округе.

ЛоархIаш дола харжархойи! НГIАССР Центризбиркомо дех шугара шоай граждански декхар оаш кхоачашдар, хоржамашка дизза дакъа лацар, хила хьакъ долаш а республика социально-экономически общественно-политически дегIайоалаеча дика хIамаш хьаде низ кхоачаргболаш а болча кандидаташта тIехьа кхаж тассар.

Никъ дика хилба шун!

Селхан Iуйрийна итт сахьат даьлча Грозерча Южный майда тIа маьждига къоастаьлча моттиге дукха нах гулбеннабар. Уж баьхкабар Саудовски Араве Макка ХьажийцIа болха шоай мехкхой накъабаха. Цига республикерча бусалба наьха хиннача вIашагIкхетаре къамаьл дир КПСС обкома секретара А. Д. Яндарова, Нохч - ГIалгIай Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела Г. Х. Эльмурзаева, Нохч - ГIалгIайчен бусалба наьха муфтечо Газабаев ШахIнд-Хьажас, кхыболча дина викалаша. Цар массане белгалдаькххар, цу тайпара хIама вай республике духхьашха хулаш долга, из перестройках хьадаьнна беркат долга.

Цига тха корреспондента вIаштIехьдаьлар вай республикерча группаца ХьажийцIа водаш волча Наьсар-Кертерча маьждига имамаца Пошев Iусмана Ахьмадаца къамаьл де.

Оаша арабаькххар беза а бIаьха а никъ ба. МалагIа уйлаш йолаш долх шо ХьажийцIа?

— Бисмиллахьиррохьманиррохьими. ДIаяхача бIаьшаре гIалгIашта а нохчашта а. Кавказе дахача кхыдолча бусалба ди лелабеча халкъашта а юкъера нах ихаб цу наькъагIа. Iалаьмате дукха халонаш лайнай цар. Дуккхабараш бисаб цIенах ца кхеташ. Дале а шоай лоIамах ихаб уж цу атта боацача наькъа. Ваха а ва а низ кхоаче ХьажийцIа вахар бусалба ди лелабеча наьха керттерча декхарех цаI да. Из уйла кхоачаш ца хулаш, укх дунен тIара дIабахаб дуккхабараш. Дала къахетам болба царех! Дала гештдолда царна! Тахан даьла низаца, бусалба дина вежарий гIонца вода со Макка. Сона хетачох, оаха кхоачашдер Далла хьалхашкара а тхоай халкъа хьалхашкара а гIулакх да. Дуккхача наха хетар, дагалаттар кхоачашхулаш доагIа. Цул совгIа, хIанзалца IотоIаеш хинна бусалба наха бокъонаш меттаоттаяр да из. Цу дешо ураоттаду тха дегаш. ХIаьта оаха цигача вай мехкарча наьха уйла-нигат дIадовзийтаргда. Иштта, оаха дIахойтаргда мехкахой цу моттигаца безам болаш болга, цар доггуйла цунна тIаерзаяь йолга.

— **Ахьмад, малашб хьоца ХьажийцIа боагIараш. Iа уж хьабовзийтар ловра сона?**

— Тахан тхо цига ваха наькъа аравоалар бIаь ткъеста саг ва. Уж ба тайп-тайпарча маьждигий викалаш, республика бе-бе юрташкара цIена ламаз, марха дола, кхыдола бусалба дина гIулакхаш доахка нах. Масала, тхона хьалхаваьнна воагIаш ва хIанз шозлагIа из никъ хьош вола Газабаев ШахIнд-Хьажа, иштта тхоца ба Назранерча маьждига имам Евлоев Чоалдара-Хьажий Хьусен. Экажкъонгий-Юртарча маьждига имам Измайлов Iаддал-Хьамид, СурхотIара молла Барахоев Шимохий Махьмад, кхыбола бусалба вежарий.

— **Иззал дукха нах ХьажийцIагIа бахийтара бокъо мишта яькхар оаша?**

— Из бокъо йоаккхаш тхона гIо даьр, цкъа-дале, лакхера Даьла ва, шозлагIдале, М. С. Горбачева дIайолаяь перестройка я. Из царгара долга ха а ховш, царна баркал ала а сий де а деза вай. Сона дагадоагIа бусалба дина духьала лелаяь пропаганда. Атеисташ ба яьхачар цахаддаш дувцар деррига зе бусалба динагара хьадоал, цунца лира къовсам лоаттабе беза, яхаш. Газеташ, радио, телевидени цу гIуланхa тIехьаюсаш яцар. ХIаьта мел рузкъа доадир дина духьала книжкаш арадоахаш. Сталина хана вай республика юрташка хинна маьждигаш дохадир. Цу тайпара хIама даь саг мунапакъа нийса а кхераме а лархIа веза. ХIана аьлча, моллагIчоа ше лелабеш бола ди лоархIаш санна кхычо лелабер а лархIа беза.

ХIаьта, тахан вайна еннача бокъонех духхьал шийна пайда ийбе йиш яц, бусалба вежарашта, йижарашта, берригача наха дикадар де гIерта веза.

— **Ахьмад, мел ха йоаккхаргъя оаша цига?**

— Ши кIира совгIа ха йоаккхаргья. Ховш ма хиллара, хьатIакхоачаш латт гIурбан бутт. ХIаьта ХьажийцIа водача сага эггара езагIйола ха я из. Цига оаха тхоай аьттонга хьежжа сагIа доаккхаргда. Иштта оаха Маккарча езача моттигашка лерат дергда. Вешта аьлча, Iарп лоам тIа гIоргда. Цу лоам тIа а ваха зерат даь саг дерригача къинoех цIена вергва аз, цо мел бийхача наха гешт дергда аз, аьннад. Дала везваь вайтача Мухьмад пайхамара (Даьлера салот хилда цунна). Оаха цигара чоалбаш, Iабаш, мехкахошта лаьрхIа сулхаш, деза хий дахьаргда.

Интервью йийцар
М. БАРАХОЕВ.

КПСС XXVIII съезда накъадолхаш

ЦА ДИЙЦАЧА ВАЛАЦ

— МалагIча гIулакхашца накъадолх шо КПСС XXVIII съезда, фуд шоана тахан дагадоаллар, оаша сатувсар? — из хаттар дир аз къахьегама ветеранага, Наьсарен района «Экажевский» совхоза цIи хезача звеньевойта Бузуртанов Махьмад-Гирега.

— Бакъдар аьлча, цIаккха а ца хиннача тайпара со шеквоалаш хьал эттад хIанз вай общество. Советий Iаьдал этта 70 шерал дукхагIа хазама яьнначул тIехьагIа, лерттIа хьалдаа, дувха, хьаэца доацача кхьачад вай тахан. Хеталора, вахара-хьал ди тIехьагIа тоалуш хьадоагIарг ма дий, аьнна. Из-м иштта хила доагIаш а дар. Цхьабакъда, кхыметтел пазаташ а яц тика тIа. ХIаьта совдегархошка кхо-бIъ мах боаккхаш юхайохкаш шортта я. Царгара коргорда шоана мел дезар: костюмаш, кочамаш, чай, конфеташ, и. кх. дI. Укхаза хаттар отт: царна мичара ух уж товараш?

Сога хьаттача, цу хаттара жоп лаха хала дац. ДукхагIча дакъе цу товарашта дефицит хьаяьраш вай торговлера хьакимаш ба. ХIана аьлча, вай базашка, складашка дукха ца кхоаче а, кIезиг-дукха кхоач дефицитни товараш. ХIаьта цига багIача хьакимаша уж тIера хIама а йоаккхаш, шоай клиенташка дIадохк.

Тхона, юртбоахама болхлошта, лаьрхIа дефицитни товараш хьахьежаду, яхаш дувц. Ши шу даьннад аз холодильники телевизори леха.

Нагахьа санна вай кхачан продуктех аьлча, юрта дахача тхона кIезиг-дукха аттагIа да. Котам-москал, бежан, устагIа хилча паргIатагIа я. Чувенача хьаьша оттаде тухсискал хул. Городе бахачар фу де деза?

ХIанз кIезиг-дукха сай балхах лаьца дувца хьожаргва со. Сакхетарг хилча гIоне юртбоахаме къахьегаш хьавоагIа со. Ткъаьитт шу совгIа ха я аз механизаторалла болх бу. Цу юкъа дукха а нийсденнад хьувкъама дика дола а доаца а шераш. Цхьабакъда, тахан со кхер укх шерара хьувкъам во хилар. ЧIоагIа хало ээар оаха коартолаш дIаювча хана. Соахка гурахьа кхоачам хиллал фуна лаьрхIа цхьоалагIча сорта коартолаш дIаоттайир совхозо. Бакъда, укх шера бIаьсти 80 процент яраш хIана яц, аьнна, йохка енилга гучадаьлар. Цу гIулакха бехке ба эггара хьалха центральни хьатта болхлой. Цул совгIа, дукха коартолаш эшаш а хилар. Оалаш да-кх дIадийнар — хьахургда.

Укх шера арендагIа кхо бIаь гектар лаьтта хьайийцад оаха. Тха бригадана чубоагIа республике дика вовзаш вола механизатор Угурчиев Iамархан, цун воI. Бригадана керте латт РСФСР заслуженни агроном Дзейтов Мухьмад. Мичча бесса дале а, тхоай низи-хьинари кходергдац дика хьувкъам хьалкхебара.

Iа деннача хаттарашта кIезиг-дукха се «юстара» ваьлча санна хет сона. Бакъда, шийна чIоагIагIа чукъувлар хьалхагIа дувца ма гIертий...

Тха совхоза парторганизаци хIанззалца кара хIама долаш хиннай аьлча, со нийса хургвац.' Коммунисташ кхычахьа санна, парте мутIарашкара дIабувлаш моттигаш хиннаяц тхо долча. ХIаьта а, тахан парте эттача хьало сатем боабаьраш кIезига бац. ХIара деша теркам тIабохийташ дийшад саха парте керттера документаш — КПСС ЦК Платформаи Уставен проекташ. Фу хет тхона царех?

Кастта шин болх дIаболабергба КПСС XXVIII съездо. ХIаьта дерригa а кхетадеш дий вай дувцача документаш тIа? Дац. Иштта, цар тIа йоах КПСС лоархIаме кIийле я болхлойи ахархойи. Цох сона духхьал лозунг хет. Сога хьаттача, къаьгга хьагойта дезар хьан хьашташ да парте хьаллувцараш? Мишта кхетаду парте тахан этта хьал?

Парти кердаяккхара а кIезига теркам тIабохийташ санна хет сона бай тахан. Аз кхетадечох, парте лохерча звенопара — юкхьанцарча партийни организацепара бувзам чIоагIбе беза. Цунцара хийра яьлча санна хет ЦК а Политбюро а. Цхьаькха а да. Массаза а кхетадац лакхе латтачар халкъа эшар фуд. ХIаьта из кхераме хIама да.

Диканга дог доахилга йолаш хьеж коммунисташ а берригa советски нах а КПСС XXVIII съездага. Цун соцамех тийша я парте а халкъа а кхел. Цхьабакъда, садуийташ дола хIамаш а дац укхаза кIезига. Царех наI: дукха хIама хувцалургдий-хьогI керда программни документаши Устави тIайийцачул тIехьагIа?

Цхьаькха хIама а да сатем боабеш. Революци яьлча гIоне хьадоагIаш да деррига а доал Советашка хила деза, яхаш. ХIанззалца даьсса хабар мара хиннадац из.

Доал делга партийни аппарата бе даьллад. Райкомо, обкомо бокъо па елча, шоашкара инициатива дIа в йолаяь, из чакхъяккха бокъо хиннаяц Советий. Масал доаладе гаьна ваха везац. Хьаэцаргъя вай, 11 эзар совгIа саг ваха тха Экажкъонгий-Юрт. Сона дагадоагIача хана (1957 шера деиз таханарча денга кхаччалца) Советий бокъо укхаза хичний аьлча, бакъ хургдац. Наьха вахара-хьал тоадара, юртара наькъаш тоадара, кердадараш дахкара пIелг-пIелгах техабац юрта Совето. Духхьал бахача нахагара налогаш (йоагIараш а ца йоагIараш а) дIаехилта мара хIама даьдац. ХIаьта тахан шоана хетадала тарлу, дика хьал долаш ма бахий нах, аьнна. Бах, шоаш къахьегара тIера боландаь. Казахстане балхашка а ухаш, цига дIаьххача ахкан хала къа а хьегаш даьккхача рузкъах хьалдаьд наха шсай боахамаш. Даьдац юрта Советои совхозои маха миссел гIо даь-м. Оаха фу дергда хьона, оал моллагIа гIулакх эшаш хьо юрта Совете вахача, райисполкома кара да из. ХIаьта райисполкоме вахача — КПСС райкома бокъо ца елча гIулакх де вIаштIехьдац оал.

Цхьаькха цхьан хIамах ца хьоахадича а валац со. Аьхки каст-каста автотика йоагIа кхай тIа механизаторашта гIулакх де. ДукхагIча даькъе цу чу хул печенеш, вафлеш, минеральни хий, гIаьленаш. Кхы хIама хилац. ТIаккха тхо дукха дезал а болаш нах ма дий. ЦIагIа саггота эша кхачан товараш эца мичахьа гIоргда тхо?

— Махьмад - Гири хьай съезда трибуна тIара къамаьл де таро хилча фу аргдар Iа?

— Айса лакхе мел дийцар аьнначул тIехьагIа, аз цхьаькха а аргдар съезда делегаташка. ХIанз хьаэттай боахамашка доахка декхараш царна тIера дIадаха деза ха, нагахьа санна керттерча даькъе цар бехкагIа уж хьаьрча деце. Къаьстта теркам тIабахийта юрта социальни проблемаш къоастаяра. Комбикорм арахеца йоккхий заводаш хьалйой а, колхозашка, совхозашка зIамига заводилгаш хилча бакъахьа дар. Цо таро хулийтаргья хIара боахам а баха нах а чомбикормашца дикагIа Iалашбе.

Цхьаькха а да. Нах юрташкара дIауххаргбоацаш гIонна дола боахамаш вIашагIдехкара царна ма эшша хьалаш хьаде деза, цIенош хьалдара эше ссудаш тела деза. Цунгара дIадолалургда овлангара деиз ахархой вахар тоалулга. ХIаьта аз яхар дича из ништа а хургда. ЦIаккха а кходе йиш мичий юрта медицински, культурни гIулакхаш дара эшаш дола рузкъа. Из деррига хьадича хьабоала пайда а боккха хургба, кхачан проблема а кхоачашъергья.

ДIаяздаьр А.-Г. УГУРЧИЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

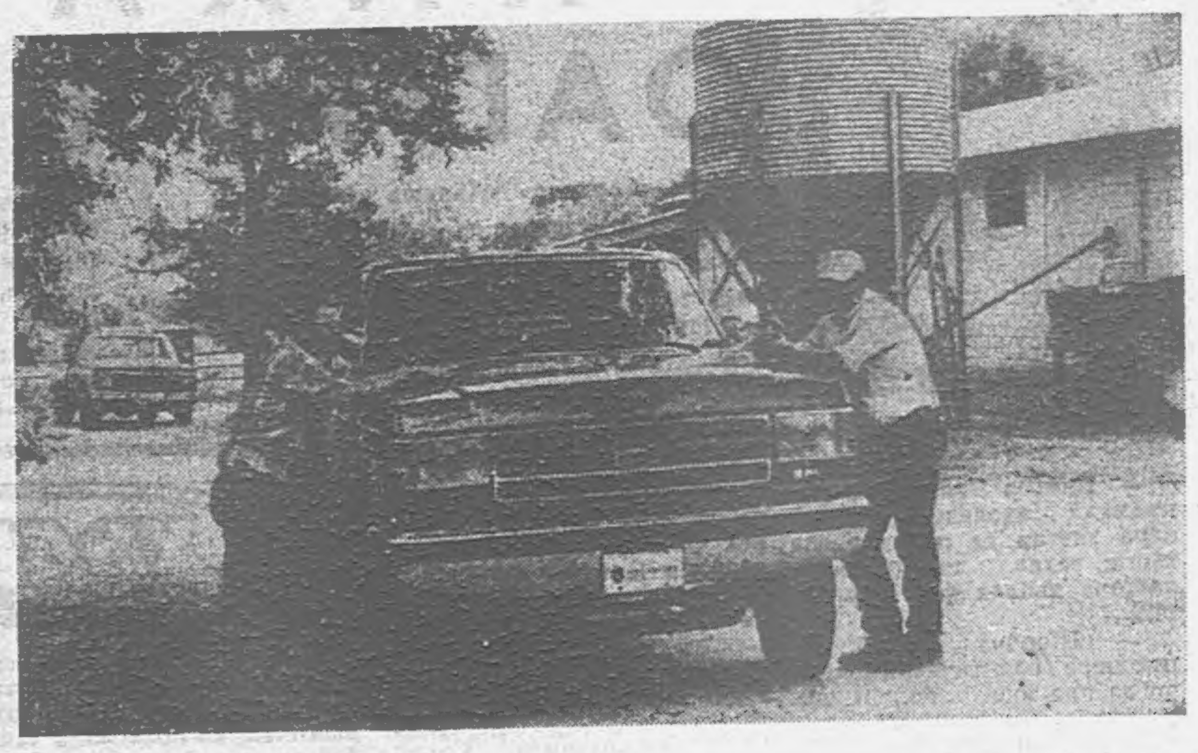

Болх бе оаш, тIаккха миллионераш хургда шо, Техасера вежарий Кеттлераш санна.

Сурта тIа шоана бIаргагу вежарий КеттлергIар Джони Марки. Уж техасцаш — шура луча доахана боахам лелабеш бола фермераш.

Бакъдар аьлча, вежарий доалахьа мел дола хIама — духхьал шоаш шиъ ва уж болх беш, — цар даьккхад хьайбай продуктивность лакха хиларах а, доакъар дика хиларах а, ферма механизаци дика яь хиларах а. Цхьабакъда, керттердар, хIаьта ишта лоархI из Джонен Маркен шоаш а, — из къахьегам ба. Техасерча «мутIарерча» миллионераша болх дIаболабу Iуйрийна 2 сахьат даьлча доахан детта болабаларца, хIаьта чакхбоалийт массаза а яхар мо, малх чубизарца...

М. МЕДВЕДЕВА сурт. (ТАСС).

Иракски калейдоскоп

ГIЕЛВАЛАРА КАМПАНИ

Ирака президента инициативагIа ши шу хьалха цига дIайолаенна кампани массе тайпа рангех болча кулгалхоша спорт хьинарегIа лелаярои уж кIезигагIа цамогаш хилари тIаерзаяь я эггара хьалхарча аргIанна. ХIаьта совнагIа дегI тоадалар, ховш мадарра, тайп-тайпара цамагараш хулийтача керттерча хIамаех цаI да. Укх шера апрель бетта шоай аргIагIа ээачул тIехьагIа тайп-тайпарча ведомствай массехк начальник гIулакхаш тIара Iолохвир. Бахьан — барстар. Цу цхьан ханна дукхача кулгалхоша шоашкара гойтача масалашца хьахьекхад, диета лелаярои вахар каст-каста никъ беш дIадахьарои дезденна дегI тоъал сиха боарам тIа доаладеш хилар. Масала, Ирака культураи информацеи зам. министра Нури Ал-Марсуме ах шера чухь сов йола 30, хIаьта премьер-министра заместители Таха Ясин Рамадана 50 гаргга килограмм тIерахкессай.

Апрель — дегIа дозал оза бутт хьатIаэттар. ТIаккха болх дукхагIа Iайра багдадски спортивни базай, баней, саунай.

КIЕЗИГ-ДУКХА ФИНИКЕХ

«Несий пIелгилгаш», «керайраш», «шекар санна яраш» — Ираке эггара динагIа лоархIаш дола финикий сорташ. Уж юкъе йоацаш цхьаккха даар хилац цига бахача наьха. Дунея тIа ерригаш а 90 миллион совгIа га я финикий, хIаьта 19 миллион Ирака территоре тIа ягIа. Адамлен законий эггара хьалха арадаьннача таптар тIа — 4 эзар гаргга шу хьалха оттадаьча пачхаьа Хаммурапе кодекса тIа ворхI параграф финикий гаьна деча Iунала хетаяь яр, хIаьта иштта цар тIа белгалдаьккхадар из га толхаярах таIазар делга а.

Дунен тIа доазол дехьа йохкача финикий 75 процент Ирака кхоач. Из чам бола сом бохка дIакхухьийт дунен тIарча 60 мехка. 1990 шера планагIа СССР-е а йохка яхкийта лаьрхIад уж. Иракски Iилмахоша деча тешалагIа, финикий 1 килограммаца 3 эзар калори я, вешта аьлча дийнахьа цхьан сага эшшача боараме. Финикех йоахк аьшк, цIаста, сангал, фосфор, A, B, C яха витаминаш санна йола лоархIаме элементаш. Ширача заман Вавилоне баьхача наха яьхад, дегIа пайдана 365 хIама йоалл финикех. Иракцаша бегаш бу: «Нагахьа санна къонахчо ше Iовужаш цхьа тIоара дизза финикаш юэ, цхьаь вижа уллалургвац из...»

«ЗIАМИГА ВОЛШЕБНИЦА»

Шоай классерча йиIигах Ханан Джаннабех ишта оалл подругаша. Белггала тамашийна, хIанз укх сахьата иракски Iилмахой дух тIа боалалуш доаца хIамаш доахк ворхI шу даьннача Хананах.

— Эггара хьалха тха дезал цецбаха Ханан йолаенна ши шу хургда. — яхаш дувц йиIига дас, профессех инженер волча Омара. — Цкъа цIагIа со тIачуваьлча, бIаргаяйра сона дIадувшадаь бIаргаш а долаш, фломастераш дIа-хьа кIалтIа а йоахаш, цар бесаш дувцаш ягIа йиIиг.

Евгений Минитенко. АПН соб. корр. Багдад.

Хувца беза чулоацам

А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводе 1989 — 90 шерашка хиннача политически экономически дешара системе занятеш чакхъяларца итогаш йир дукха ха йоацаш парткома заседане. Цу дешах йола информаци йир методически совета председатела И. Игнашина.

Заводе вIашагIъехка яр «Советски экономика кердача хьалашка дегIаахар» яхача курсах йола 10 политшкола, мехкарча экономикана доалделга Iомадара йола семинарски школа, къахьегама коллективе хозрасчет юкъейоалаелгах дувца 22 школа.

ЛоархIаме гIо дир пропагандисташта КПСС обкома политически сердалои ЦIен болхлоша учебникашцеи методически разработкашцеи уж Iалашбеш.

Дешара шу дIадолалуш семинар хилар пропагандистий. Школайи семинарийи кулгалхошта долча новкъостала кийчйир «Шериповец» яха информационни бюллетенеш. Балха чIоагIа гIо дир хIара бетта чакхдаьхача лектора деноша, цаI долча политденоша.

Наьха дукхагIа сакъердам тIагIоргболча тайпара чакхйоахар шоай занятеш пропагандисташа А. Равчева, В. Линева, Н. Полякова, А. Михайлова, Н. Гаспрянца, В. Третьякова, кхыбараша. Иштта, белгалбаха ловра социалистически боахама доалдара школа пропагандисташ З. Абаев, А. Булгаков, В. Мызников, К. Тормасина.

ЧIоагIа пайда боалаш, сакъердаме чакхъювлар «Диспут» яхача комсомольско-кагирхой клуба занятеш а. Города Грозне керттерча архитектораца, художникаца вIашагIкхетар хилар, изобразительни искусствай республикански музее бахар кагирхой, кIоарга чулоацам болча лекцешка ладийгIар.

КПСС горкомерча марксизма-ленинизма университете деша эттавар заводера 13 саг. Бакъда, лерттIа занятешка ца ахарах дIабаха бийзар Ю. Дадаян, А. Анудориенко, А. Пожидаев, А. Исаев, А. Басханов.

Политически экономически системе дешар вIаштIехьдоаккхача кхоачамбоацараш а нийсделар. Иштта, массехказза занятеш ца хулаши тIехьайоахаши моттигаш нийсъелар С. Однокозова, А. Козонина, Г. Хаустов, А. Ибрагимов, Б. Агеев пропагандисташ болча группашка. Бе боагIача тайпара болх бинзар Ю. Демин, С. Мехтиев, А. Гудомака, А. Иютов пропагандисташ болча группашка а. Юкхьанцарча партийни организацеша ма боагIара теркам тIалоаттабинзар политически экономически дешара. Пропагандистий бехкагIа доацаш а цхьацца кхоачамбоацараш нийсделар дешаре. Иштта, гойтара пособеш, учебникаш, технически средстваш тоъаш дацар. ХIанз а тIехьа болх беш яц заводера радиоузел.

Ший информаци чакхйоалаш И. Игнашина массехк предложени елар. Иштта, хьатIадоагIача дешара шера дунхагIа теркам тIабахийта беза, аьлар цо съездий, СССР, РСФСР, НГIАССР халкъа депутатий сессей материалаш Iомаяра.

Дешар тоадара гIо дергда цехашка вIашагIйохка лаьрхIача политически школаша, царна чуозаргба коммунисташ а парте боацараш а. ХIаьта пропагандисташта цар балхах ахча теларгда. Из ахча экономически обозреватена хьахецачохи партвзносий отчисленехи вIаштIехьдоаккхаргда. Уж дешаш къестадеча дакъа лаьцача слесара П. Прокудина аьлар, хано дIадехачунга хьежжа хувца беза политически экономически дешара чулоацам.

З. АЮБОВ.

Лоархlаме мовхьаш

Автоколонна-1737 водителаша «Чечингавтотранс» объединене пхе бетта итогех хьалхара моттиг яьккхай. Цу юкъа пачхаьалкхен планагIа лаьрхIачул тIех цар дIахьа дихьад 10,5 эзар тонн халкъа боахама мовхьаш. Валови доходаш яра пачхаьалкхен план 137,4 процент кхоачашъяьй цар. ЗаданеI тIех яь доходаш 362,8 эзар сом да. Мовхьаш дIаюха дахьарга дIабода мах лохбарах, доагора а кхыйола материалаш а кхоярах шозза совгIа тIехкхоачашъяьй пачхаьалкхенна пайда бара задани.

Укх шера хьалхарча ялх бетта задани дикка тIехкхоачашъяь бригадаш а кIезига яц укхаза. Царна юкъе я Х. Яндиеви А. Гучигови керте латтача бригадай коллективаш.

ГIулакх мишта ду шоана

ХЬАЛАШ БЕ-БЕ ДА

Сунженски районера хьайбаш леладераш тIатеIIа Iан кийчо еш ба. Ди-бийса а ца къовсаш, болх бу цар. ХIаьта кулгалхоша цар йоакхо мишта ю а бытовой хьалаш малагIча боараме да а хьажа яхар со шура йоаккхача фермашка а хьайбаш кхоабача арендни бригаде а.

«Путь к коммунизму» яхача колхоза хьайбаш кхоабача арендни бригаде са къамаьл хилар цу бригада кулгалхочунца Хашагульгов Зяудинаца.

Цо дийцар: — Тха бригаде болх беш 36 саг ва. Тахаварча дийнахьа, тхоашта хьалхашка латта декхараш тIехдика кхоачашду оаха. ХIана аьлча, коллектива юкъе барт хиларал совгIа, хIаране материальни а бытовой а хьалий йоакхо е гIерт со. Балхацара безам айлургбац бытовой хьалаш доаггIача тайпара ца хилча.

Хоза кийчъяьча моттиге делкънийна хIама дуаш бар болхлой.

— Миштад гIулакх, раьза дий шо балха, мишта ю шун йоакхо? — хьаттар аз.

— Раьза ца хила а дезар тхо, — йоах цар. ХIара дийнахьа дулх юкъе а долаш, бIайха, чам болаш кийчбаь кхача ба, салаIа, Iоха моттиг, деша газет, журнал а долаш да, цул совгIа, болх чакхбаьлча лувча дIа-юха кхувла душ я.

Ала доагIа, арендатораша хьинаое болх беш хилар хьагойташ дар цар хьокхамаш. Масала, дийнахьеп бийсанен хIара бежана килограмм гаргга дозал тIаккхет, шера алапел совгIа хIара болхлочун счета тIа 10 эзар сом а долаш.

Геттара кхыча тайпара гIулакх дар Кирова цIерагIча колхоза детта доахан леладеча яхкац лагере сона бIаргадайнар.

Лоамашта юккъе, эггара Iалам хозагIа долчча, гонга да йоагIаш хIана яц аьнна. гонахьа буп а йолаш, моттиг я из. Хьайбаш леладерий цIейна гонахьа бIеха яр. Мадарра аьлча, дIачувала дог доагIаргдоацаш хьал дар помещене чу хиннар а.

Хьайбаш кхоабаш вийтта саг ва. Дежурни дояркас Газдиева Тамарас йоах:

— Тхона доаггIача тайпара гIулакх деш саг вац, бетта цкъа мара ягIац тхона автолавка, хьаеча а лоадам болац хIама хилац хваьца. Сигаретех кхоачам а бац Iе дезаш-м дац тхо. Кхачан продукташ, кога гIирс, кхыдола хIара денна эша товараш дац тхона. ХIаьта, хIанз укхаза къснабараш а ба болх беш. Сенца айбала беза балхацара безам.

Укхаза гуцадаьлар сона, газеташ, журналаш лагере ца кхухьалга. ХIаьта телевизори радиои-м хинна моттиг а яцар.

— Вай мехка хьона ховш малагIа йоккха событи я хIанз? — аьнна аз хаьттача, тхона юххе лаьттача къонача болхлочо баламаш хьалъэзар.

Колхоза кулгалхошта ахкан лагерерча болхлой хьалаш тоаде дезац аьнна хет. Цудухьа «хьун» наха санна мара укх дунеи тIа лелаш долча гIулакххех сакхеташ бац фермера болхлой.

Да веладургволаш хьалаш дацар № 3 йолча, XIX партийни съезда цIерагIча колхоза шура йоаккхача ферме. Цига бахаш болча дезалашта, дояркашта, хьайбаш леладерашта кино хьокха енача машина тIара Iовала йиш яцар коа лаьттача хоттах, иштта цIеча уголоке дIачувохалургволаш вацар гIетта ца вахача. Ферме вахаш 90 гаргга саг ва. Дезал боацараш общежите бах. Царна лаьрхIа столови, душе войш, бани яц.

Дезал болча кхалнаха даа хIама электрически плиткаш тIа кийчду.

— Балонни газ хIана яхьац дезалашта? — аьнна хаьттача, ферма заведующе Хамхоев ТIахIира йоах: — Уж унзара я, со бехктокхамах кхер, хьанна хов уж лелхий а.

— Мишта ду шоана райпос гIулакх, — аьнна хоатташехьа, хьакхьчар автолавка. Урузбиев Эльберта доярташта дера чай, конфеташ, импортни вермишель, шекар, кога гIирс, халаташ, берий барзкъаш, иштта кхыдола товараш а. Нах раьза бар, баркал йоахар.

Бакъда, Эльберта санна гIулакх деш кхы автолавка-м йий-хьогI районе.

Кхы а дикагIа хургдар гIулакхаш массане а ахархой йоаггIаш йола Iалашо йоре.

Т. МАЛЬСАГОВА.

Вай—интернационалисташ

ДоттагIала дега оаз

— 1943-ча шера шийла Iа. ЦIайза енача бийсана вагона тайп-тайпарча мIингашкара хьахьозар тIем тIа човнаш хинна, цIаухача доарахоша деш дола гIийло узамаш. Дог Iувжадора цар. Духьалъоттар похоронка хьайицача тха юртарча хийла наьна сурт.

Амма кер Iувжабеча моцало, шелало сихха цу уйлаех воаккхар, кхыметтел бийсана наб е витацар гIоарал довлцца. Тха ченаш букъах дIалетача санна хетар. Бакъда, де хIама дацар. Ишта яр кхел, фашистски гIаьрахоша Iазапе оаттабаьча берригача вай мехка кхел.

ХIаьта а денала, дохацар тхо. Кхоаненга сатувсар. Тхоаш мича долх хацар тхона, хIаьта а дог тийша дар дIакхаьчача тхоай аьттув баргхиларах, — яхаш дувц Грозне яхаш йолча Павлова Мария Михайловнас.

Мишта нийсъеннаяр кхувш йоагIа Маша ший дезалца Къулбаседа Кавказагахьа йоагIача цу цIермашена вагона чу? Уж цу новкъа баьхабар Советий Мехка дахача хьалкъий дегай гаргалонаша, доттагIало.

Къизача кхело вIашагIтехабар Сталинграда гаьна йоацача юртара эрсий зIамсаг Николайи Наьсарен районера гIалгIай зIамсаги. Мария Михайловнана цуи цIи хIанз дагаягIац.

Хала човнаш а хинна, цхьан госпитале нийсбеннаб уж. Коляй дезалгара моцал, хало, Iазап дайзача гIалгIай зIамсаго даьрача човнаша хьа ца хецаш, ше леча хана васкет даьд эрсечунга: «Са Нана-Наьсаре хьай дезал а ийце дIагIолахь. гIалгIаша моцала кIалхарадоахаргда шо».

Дувца ца хеза къам долча лоаман мехка воагIа Коля ше госпиталера аравоаллаше. ТIем тIа юхаваха таро йоацаш човнаш хинна вар из.

Веза хьаьша а вий, тIаэц из тIаягIаша. Iалаьмата раьза хул цун дезал хьабоалабара а.

КIеззига Iийнача гIолла, ший мехка юхавода эрсий зIамсаг. Ший нана, йижарий, вежарий кийчбу цо Кавказе хьалбоалабе. Из дIахайча лоалахой а тIехьабоал цунна. Царна юкъе нийслу ПавловгIар дезал а. Да тIем тIа ве а вийна, юхебиса нанеи пхи бери дар уж.

— Кхы де хIама дацар. Жена гонахьа хьувза меца борз санна, тIахьувзаш яр моцал. Долче, ший Iаьржа ткъам бетташ яр Iоажал. Сатувсар гIойленга. Цо даьхар тхо новкъа а, — йоах Мария Михайловнас.

Наьнъа мел чIоагIа хало лайнаяле а, паргIатта садаьккхар цар Наьсарен йоккха йоацача цIермашена станце хьакхаьчача. МаьркIижа боад къовлалуш латтар ераш Дошалкъий - Юрта кхаьчача. Акхарна тамашийна хетар цIаьхха гуш бола лоаман дувхар дувха нах.

— ТIатохкаш йоккхий кийнаш йола пхьегIа тIа латта къонахий бIаргабайча, цкъарчоа унзара даьлар тхо, — дувц цо. Iалаьмате тамашийна бувцар цар мотт а. Наггахьа мара эрсий дош хацар. ТIаккха тхона вIалла а мича ховра гIалгIай мотт. ВIаши дувцачох цIаккха а тхоаш кхетаргдац моттар тхона. Амма, машара мотт массане а цаI хиннабар. Дукха ха ялалехьа вIаши гаргадахар тхо. Хьаьша-да лоархIаш, вокхагIчуни тIавеначуни сийдеш долча гIалгIай къамая эздийча Iаьдалаша, хозача гIулакхаша безабалийтар тхона кIаьда дегаш дола уж нах, — дагалувц Мария Михайловнас.

Кхувш йоагIача эрсий йоIо хьоашал тосс шоаш тIайийцача дезала лоалаха яхача гIалгIай йоIаца МальсаговгIар Маржанаца. Цхьан нанас яь ши йиша санна цхьана хул уж массаза а. Маржанарга яха дIачуйода Маша.

Бакъда, дIаьха хиланзар цар ираз. МехкагIа баьхар гIалгIай...

— ЧIоагIа дагайоаллар сона юхеюсаш йола Маша, цун дезал. Тхоаш дIадигача, уж хIалакбар кхерар со, — йоах Маржана.

— Оахоша лайначох вIорнг хийтар сона хьайбаш санна машилаш тIа а бувтташ, юртара нах дIакхувлаш бIаргабайча,— дувц Маржана эрсий йиша.

Мария Михайловнас дагалувц цига баьхача кхыча къамех болча наха, къаьстта шоаш дIабугачар хIамаш мишта гулйора. Царна накъаяргья, аьнна, хеташ йола шоаш тIа мел кхаьча хIама машина тIаккхосса гIертар уж. Салташа чувхабешше, чугIертар юккъе гIолла.

Черсе хиларах мехках ца йоаккхаш йита Маржана даь сесаг Лейлаи цуи ши бери геттара хьамсара хетар Машайна. Цу берашка хьожаш, Маржанацарча безамо царех дIа ца къастийташ дукха ха яьккхар эрсий йоIо.

ТIом чакхбаьлар. Наха кIезиг - дукха паргIато яьлар.

Шоаш баьча а хьалкхийнача а мехкацара безам сомабала болабелар Машай а цун дезала а.

— Дог Iувжаш, сатувсар оаха тхоай мехкага. Юххера а цунцара безам котбаьлар массадолча хIамал. Тхо юхадахар тхоаш даьхача. Бакъда, цхьа ди, цхьа сахьат дацар тха дегашкара лоаманхой эздий гIулакхаш, сибаташ дIадаьнна, — яхаш дувц Мария Павловнас. — Шоай дезалашта ца тоъаш йола сискал тхоца екъар цар. Моцало, халоно наьха дегаш дорхду ма оалий. Из бакъдац. Вахар низкъалагIа ме хул, тхо шоашта гаргаувзар цар, тхоца кхы а IнмерзагIа хулар. Кхыметтел шоаш мехках боахаш а дорхал яцар царца. Далла болх тIа а бехкаш, юхедусача тха йоакхо е гIертар.

Ший неш Маржан а цун къам а малагIча мехка кхайсаб хацар Машайна. Цунна даим духьала латтар Iалаьмате хоза сибат долча ший неша юхь. Тамаш а яцар. Маржана къам дар Iоажала унзарча багара Машай дезал баьхар.

Шоай вахар бахьан шоаш лоаманхошта декхарийла хетар шийна даь дика дицлуш доацача эрсий къаман викалашта.

ДIаяхар ха-зама. Массаза гIалгIай къамах болча хоамага сатувсаш, ладувгIаш болча ПавловгIарна боккха кхаъ хилар вайна цIадахна бокъо елча.

Эза латтачара дIахийцача вIашкадоагIача увзорго санна, доттагIала гуш боацача безамо гаргаувзар ПавловгIар дезал Кавказа лоамашта.

Дукха ха ялалехьа каьхаташ ахийтарца дийнбелар цар дегашка бовнза хинна, бакъда, хано гаьна баьккха хинна безам.

Ши-кхо шу доаллаше юха а цу бIаьхача новкъа боал Машаи, цун нанеи йижарийи. Юха а Наьсарен цIермашена станце Iобоал ераш. Гонахьара нах цецбоалаш зерат хул духьалбаьхкача Маржанар дезалийи хьашийи.

Эрсий кхалнаьха бIаргех хий Iоухар акхар лайнача балех дувцачунга ладувгIаш. Кхо-диъ ди доакх цар вIаши дагара дийца бовла ца могаш.

Бакъда, Машай эггара кхоачарагIа йола Маржан царна юкъе яцар. Из маьре а яха, дезал а болаш Грозне яхаш яр. Амма, Маша енилга хайча-м сиха ера из даьцIа.

Хьоашал даь баьлча, дукха ха ялалехьа Грозне баха хьалбоагIа ПавловгIар дезал.

Медицински курсаш а яьхе, больнице медицински йиша хул Машайх.

Дайна дIадаьнна доккха жIовхар юхахьакорадича санна хет царна юха а шоаш вIашагIкхийтта. Иштта ба къамий дохаргдоацача доттагIала низ.

ХIаьта Мария Михайловнаи Маржани хIанз пенсе а баха Грозне бахаш ба, йижарий санна.

Х. АУШЕВА.

ШОАТТДЕН ОАГIУВ

НАХАЦА ОАГIУВ БИЛЛА

Тахан «Сердало» «Хьаьша цIагIа» ва укх тIеххьарча шерашка цIаккха ца хиина хьаша, паччахьалкхен кхерамзлен комитета болхло, вешта аьлча, Нохч-ГIалгIай АССР КГБ Назрановски районни отдела начальник Коряков Виктор Яковлевич.

Мехка дIайолаяьча перестройкас, демократизаце а гласноста а процессаша таро еннай цхьан хана нахах хьулдаь леладаьча хIамаех тахан гуччахьа дувца. Цунна дола тешал да паччахьалкхен кхерамзлен комитета болхлоша центральни а, республикански а газеташта тела интервьюш, кепаетта материалаш.

ХЬАЬША ЦIА

— Виктор Яковлевич, вай къамаьл дIадоладеш укх тайпара хаттар де ловра тхона хьога: тахан шоай районе латтача хьалах фу аргдар Iа?

— БIарчча хьайийцача, районера политически хьал во да ала йиш йолаш дац. Кхетадеш ма хиллара, мехка чакхъювлача демократически процессаша шийн влияни ю республикерча а районерча а хьала. Общество кердаяккхара процесс я йодаш. Шоана ма харра, укх шера феврале — марте городе Назране хилар дуккхача наха дакъа лаьца митингаш.

Цунца дувзаденна белгалдоаккхаргдар аз: ГIалгIайчен автономи меттаоттаяра хетаяьча, бIаь эзар саго дакъа а лоацаш, бархI дийнахьа митинг латтача хана районе цхьаь цаI уголовни зулам хиланзар, порядок лораеш яр общественность правоохранительни органаш. Мадарра вай дувце, цу масало къаьгта хьахьокх районера хьал миштад, хIаьта оаша оттадаьча хаттара жоп а лу.

Цунца цхьана, бахача нахага сагот дайташ хIама да цхьадола уголовни зуламаш, къаьстта герзах пайда эцаш дераш лаьгIлуш ца хилар, цхьаболча наха законагIа доацаш герз леладеш хилар, зуламаш даьраш хьагучабоахилга лехача боараме хилар.

— Шун комитета а цун болхлошта а тахан хьалхашка латтача керттерча декхарех, ирагIча проблемаех дувцадалар Iа газет дешарашта.

— Тха отдела керттерча декхарех цаI да — советски конституционни строй лораелга, къамашта юкъера гIулакхаш экстремистски элементашка толха ца дайтилга, СССР Лакхехьарча Совета решенега хьежжа дуккха нах юкъе а озаш деча зуламашта духьала къовсам лоаттабелга. ХIаьта из тIеххьардар тхона керда хIама да, цудухьа из болх дикагIа лелабе Iомалуш да тхо.

Масала, укх тIеххьарча шерашка районни отдела чекисташа дакъа лаьцад къамашта юкъера а тайпашта юкъера а къовсаме латта дешаш къестадеча. Тха отдела болхлоша юкъарчал доацаш дакъа а лоацаш. Къулбаседа - ХIирий АССР правоохранительни органашта гIо даьд г. Орджоникидзерча цхьан тIема даькъа складера лочкъаь 50 тепча хьалаха.

Иштта районни отдела дукха болх бу дошоца базар ю нах хьагучабоахаш. Масала, дукха ха йоаццаш 600 грамм промышленни дошув а доаккхаш лаьцав г. Назране вахаш вола И. Ю. Богатырев. Иштта цунгара корайнр дошув цIендеш йола химикаташ а къйола хIамаш а.

— Виктор Яковлевич, 30—40-ча шерашка а 50 шераш доладуш а репрессешъяь лийцача наха - реабилитаци еча дакъа лоацаш йий шун районни отдел, из болх маца чакхбаккха лерхI оаша?

— Юкъарчал доацаш из болх беш я республика прокуратура а, паччахьалкхен кхерамзлен Комитет а, цига я ерригa архивни материалаш. ХIаьта районни отдела чекисташа кхоачашду республика Комитета следственни подразделене а кхыча территориальни органаша а тIадехка декхараш. Масала, репрессешъяьча наьха гаргара нах, тешаш лех, кхыйола заданеш кхоачашъю. Районе бахача наха каст-каста дехараш ду шоай гаргарча наха реабилитаци е яхаш, хIаьта царна низ дIа ма кхоачча гIо де а гIерт тхо.

Из чоалхане болх ер шу чакхдоаллаш баь баргба.

— ГIалгIай автономи меттаоттаярах фу аргдар Iа.

— ГIалгIай автономи меттаоттаяра дош къоастаде деза законагIа доацаш сталински репрессешъяьча халкъий хьакъехьа тIайийцача СССР Лакхехьарча Совета Декларацега хьежжа. Вайна массанена ховш ма хиллара, из дош массе оагIорахьара тохкаш а Iомадеш а СССР халкъа депутатий Съездо вIашагIъелла комисси ма йий.

— Виктор Яковлевич, гIалгIай автономи меттаоттаярца дувзаденна лоалахошта юкъе цатоам оттар кхерам бий? Этта хьал довзаш а цунна тIахьожам лоаттабеш а йий шун органаш?

— Со теш, харцахьча наькъа тIа ца дала гIалгIай халкъа хьакъал а сабар а тоъаргхиларах. хIана аьлча Закавказьерча, Юкъерча Азерча событеша хьахьокх гIулакх довнашта, къовсамашка даьлча цхьаккха къам котдала йиш йоацилга.

Экстремистски уйлаш йола цхьабола нах тоам боаца гIулакхаш чакхдаха, хьал ирде гIорта тарлу, хIаьта аз лакхе йийцача митингаша хьахьекхар гIалгIай халкъа сахкетам лакха болга, сабар доккха долга.

— Кинофильмашка хоза а хеташ хьеж вай чекисташа доазал дехьара разведчикаш хьагучабоахаш беча кхерамеча балхага. Виктор Яковлевич, цу тайпара моттигаш хиннайий-те Назрановски районе?

— Доазол дехьара разведчикаш гучабахар Iалаьмате чоалхане, дукха ха а лакха говзал а эшаш хIама да. Цхьайолча хана цу гIуланкха массехк шу эш, цига дакъа лоац вай мехка паччахьалкхен кхерамзлен дуккхача территориальни органаша, цу даькъе вай республикерчар а лоацаш.

Белггала аьлча, разведывательни контрразведывательни болх бу Назрановски районни отдело а. Из цо кхоачашдеча декхарех цхьа дакъа да. Масала, района доазон тIа оборона Министерства объекташ хиннача хана, доазол дехьара вайцига ухача цхьаболча наьха царца чIоагIа хьашт хулар, моттигаш нийслора уж цу объекташта тIакхача гIерташ. Долче, царна «чам бенна хIама» чакх ца далийтара оарцагIдувла дийзар тха.

ХIанз, «Ростов — Баку» яха трасса доазол дехьара транспорт лелара хьабийллачул, кхыча паччахьалкхенашцара бувзамаш шерденначул тIехьагIа, вай республике а тха районе а уха доазол дехьара нах дуккхагIа хул. ХIаьта царех цхьабараш вайца дог-уйла цIена йолаш а ахац. Цо керда декхараш хьалхашка увттаду тха районни отдела.

— Виктор Яковлевич, шун учреждене болх беш бий вайнах?

— Нохч - ГIалгIайчен чекистий коллектив интернациональни я. Тхо долча гIулакх деш а болх беш а ба нохчий, гIалгIай, эрсий, украинцаш, негIий, дагестанцаш, кхыбараш. Республика Комитета кулгалхошта а коллегена а юкъа ба вайнах. Ерригача районни аппаратташка а цу даькъе тха районни отделе а болх беш ба уж.

— Вай къамаьл чакхдоаллаш, Виктор Яковлевич, Iа хьайх а хьай дезалах а массехк дош алар ловра тхона.

— Наурски района Калиновски станицера ва со. Нига чакхъяьккхай юкъера школа. Цул тIехьагIа ялх шера болх беш хиннав В. И. Ленина цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводе. «Электроприбор» заводе. Болх беше, Грозненски мехкдаьтта института сайрийнарча факультете деша ваьгIав.

Советски Эскаре гIулакх деш хиннав, хIаьта 1971 шера денз паччахьалкхен кхерамзлен органашка болх беш ва. 1984 шера денз — КГБ Назрановски районни отдела начальник ва.

Ши бер да са, йоккхагIйола йоI маьре я, йиIий воI ва са.

— Баркал хьона, тхо долча варах а тха хаттарашта жоп даларах а.

— Шоана а хилда баркал. Аз дог доах шун газета коллективаца хIанзчул тIехьагIа тха районни отдела болхлой айхха бувзамаш хургхиларга. Балха тIа аьттув балба шун, газет дикагIа, ирагIа хьаде низ кхоачалба шун.

У. САПРАЛИЕВ.

Конкурсе котваьлар
БЕЛАМЕ ДУВЦАР

Сахьата IотIахьежача, совхоза профкома председатела дагадехар ше тахан коллективана хьалхашка къамаьл де дезаш волга.

— ШайтIа болх! БIаррчача сахьата тIехьависав, — корзагIваьнна хьайзар из, катеха ше деза къамаьл дIаяздаь каьхаташ хьа а ийца, юртарча клубагахьа дIахьидар.

Из зале дIачуваьлча, хIаьтта къамаьл даь ваьннача новкъоста сийна тIоараш детташ бар гулбеннараш.

Собрани лелаечо хьакхайкадир:

— Цу тIехь къамаьлаш...

— Цхьа дош алийта сога, — цIогIа техар зале хьачуваьннача Замгиева, — бехк ма баккхалаш, кIеззига тIехьависав со.

Сцена тIа хьалтIавоалача хана Замгиевна бIаргавайра районни кулгалхой викал, президиуме а воацаш, зале вагIар из. Цох тамаш йир цо.

Сцена тIа трибуна яцар. «Ер мича йихьайхьогI, цецваьлар из. ХIама дергдац, из йоацаш а мегаргва со».

Новкъостий! — къамаьл де волавелар из. — Юрта боахама дешаш дувцаш дукха ха йоаццаш хиннача парте райкома бюрос яьча решенеца деташ гIоз а даьха, тха коллективо доккхий толамаш даьхад экономика дегIайоалаеча. Тахан, фермай болхлоша хIара кхоабача Iаттагара соахка укх ханарчул 7,8 грамм шура, хIаьта 1938 шерарчул 43 грамм дукхагIа яьккхай. Из толам боанкхача доккха дакъа лаьцад вай района кулгалхочо, вай массане а йоакхо еш, района хьалхашка увтта проблемаш къоастаяра ха а ди а ца къовсаш болх беш хьавоагIача Гомхоева.

ЧIоагIа тIоараш техар зале багIараша. Наха ше дувцар дика тIаэцилга кхетадаь Замгиев, бIубенна дIахо къамаьл де волавелар:

— Вай эггара йоккхагIйола ганз я хьаькъале, экономически массе оагIорахьа техка цо тела указанеш, сага яь ца Iеш, хIара Iаьсилга, хIара хьакхий хурска а цо ю йоакхо. Юрта боахам дегIабоалабара цо телача математически нийсача рекомендацеех (Гомхоев ше математик ва). Iалаьмате боккха пайда баьннаб массе доакъошта — экономически, социальни, культурни. Наьха хьинар хьалхьоадаьд цар.

Цкъарчоа этта сатем бохабир техача тIоараша. Наха хьалхашка къамаьлаш деш ше даьккхача ткъаь шера цу тайпара хIама дайнадацар Замгиевна. Иззал чIоагIа юртхоша духхьашха хьаллаьцавар из.

— Новкъостий! — хIанз юхасоцалуш вацар Замгиев. — Тахан вайна карагIа мел даьннар, цIаккха ца хиннача тайпара наха юкъе социалистически яхь яржар, НТР шерра тIабоахаш хилар, техникаца вай Iалашдар — вайна массанена дукхавезача Гомхоева хьалхленца хьадаь хIамаш да. Из районе венача хьалхарча деношка денз ходелар вайна цхьан сага фу дулургда. Тахан вай механизатораша хIара гектара тIара 940 грамм ялат дукхагIа доаккх лоаллахарча районе доаккхачул.

ГIадбахача наха деттача тIоараша дIахо къамаьл ца дайташ дикка лаьттар Замгиев. Тахан цун баьнна аьттув, тахан цун баьнна аьттув...

— Новкъостий! Де лерхIараш а хьашташ а вIаши тардаро беркате къахьега таро лу вайна. Района кулгалдеча органий решенеш кхоачашъяра никъ хьабелл. Наха юкъе политически болх беча, царна нравственни, эстетически кхетам луча керда лакхаленаш яхара тIахьех. Дерригa низаш тIадохийтаргда вай яхье хьалхалаттараш долаш чакхдовлара.

Новкъостий! Укхаза Гомхоева мел аьннача (Замгиев тийша вар совещане цо хьалхагIа къамаьл даь хиларах), вай тIахьех кхы а дикагIа, кхы а хьинарегIа болх бара. Тха коллективо дош лу догIаш делхийтара чотагIа лаьттанцара тIунал 12 процент дукхагIа, вай совхоза кхаш докъадеш хьекха мух 30 процент кIезигагIа хилийта. Совхоза боахам лорабеча хIара хьахочунна цхьацца дежурни тIачIоагIвергва оаха, хIара котамга ден-бус цициша фуъ дайтаргда, доха ца дайташ уж нахага дIакхоачийтаргда. Оаша детта тIоараш аз дувцачоа по раьза хилар санна лархIа мукъаба сона.

«КIант ва! Котваьлар! Цунна дIаяла еза призl» — оалаш хезар Замгиевна.

Яхар - дувцар фул ца ховча Замгиевна хьатIавера укханна вовзаш воаца къонах. Цо кулг лаьцар цун.

— Аз даькъала ву хьо! Конкурсе котваьннав хьо.

— МалагIча конкурсе? — цецваьлар Замгиев. — Ай, юрта боахама болхлой совещани яц ер?

— Яц! — жоп делар артистана тара волча къонахчо. — Совещани кхоана мара хилац. Тахан клубе хиннар дар республикански театра юмора а сатира а концерт, хIаьта Iа хьалхара моттиг а яьккхар.

Б. ГАНИЖЕВ.

Москве чакхъяьннай шахматех дунен кубок яккхара шозлагIа ловза яь хинна финальни отборочни турнир. Кубок къовса бокъо яьккхай Азмайпарашвили Зураба, Бареев Евгене, Гуревич Михаила, Халифман Александра, Белявский Александра (берригa а — СССР-ера), кхычар.

Дунен кубок яккхара шозлагIа ловзаеча дакъа лаца йиш я хIанз цу турнире хьалхарча 6 призера, царна юкъе — Гарри Каспаров, Анатолий Карпов, Валерий Салов.

СУРТА ТIА: шахматашта дунен чемпион Гарри Каспаров (юккъервар)

А. ЯКОВЛЕВА сурт. (ТАСС).

ШОАНА, БЕРАШ

Оалхазарий дунен тIа

ТУШОЛ

Тушол ягIа дей тIа хайна.
— Тушол, кхийчу бIи ба хьайна!
Фуаш де, кIоригаш яха,
царна доа нIаний кхахьа.
Хьежаш вагIаргва со хьога.
Хьажал, Iад дац хьона сога.
Аз хIанз вIалла кхерий деттац.
Хьалха мо йиIигох летац.
Вокха хиннав, деша вагIа,
дешар дукха деза чIоагIа.
Абата тIа я хьо ягIаш:
— Ку-пу-пук!
Ку-пу-пук! — яхаш.
Хоза диллад хьа сурт цу тIа.
КIаьнк а вагIа цу сурта тIа.
Со ва йоах из лоалахочо.
Тара бац цун сона цхьа чоI
Оалхазар-м да хьона тара.
Хьаенай хьо книжка тIара?
Енаеций? Мегаьд хIаьта.
Пурам лу аз хьона гIатта.
Бакъда, бIи тха кхий чу белахь, —
Тхона шортта беркат лелахь!

Тушол (я) — удод.

ФАЬРГ

Фаьлг, фаьлг, фура фаьлг!
ЦIакхаьчад са фаьрг!
Йиш лекхаш дагIа.
Хьажал, мишта лекх!
Хоза да чIоагIа.
Хьо дIалла, лекъ!

Фаьрг (да) — соловей.

ФАЬРАХЬАЗИЛГ

Фаьрахьазилг
Фарта тIа хиннад.
Фаьрахьазилг
Фуртоке денад.
Фаьрахьазилг
Халхана хургда.
Фаьрахьазилг
Фаьрге а гургда.
Фаьрахьазилг
Фаьппийче дах хIанз.
Фаьрахьазилг —
вай рузкъа, нах, ганз,
хайра, хьал, хьурмат,
йиш-таро, беркат.

Фаьрахьазилг (да) — жаворонок.

ЧIАГАРГ

ЧIагарг, чIагарг,
кIодилг-тукарг,
тукарг-кIодилг
да хьа цIогилг.
ЧIагарг, чIагарг,
кIай кIаьд-кхалилг,
лай хьетт, морхилг
я хьа боккхарг.
ЧIагарг, чIагарг...
Са са хьагарг,
са дог Iабарг
да хьо, чIагарг!

КХОКХА

Ва соагIара лаьча, —
оалхазарий баьчча!
Хьо ма кхеста са гIалий тIа,
са гIалий тIа кхокха багIа,
дошо я цун кхалкхи фоарти,
сона безаш ба из чIоагIа!
Цхьаъ мара бац са кхокха.
Цхьаъ мара бац са кхакха.
Кхокхо сона иллн оал.
Кхакха тIа со вижа улл.

КЪОРКХОКХА

Къоракхокха, къоракхокха,
хIана багIа хьо сел лакха?
Берех кхер хьо?
Сох ма кхера.
Тохаргбац аз хьона кхера.
IокIалбала, Iоха лаьтта.
ДагIаргда вай цхьана баь тIа.
Хьона аз кIи фийгаш тергда.
Сона Iа иллеш доахаргда.

Къоракхокха (ба) — горлица.

КЕР

Кер, ва кер, гоама зIок!
Хьо ба, кер, боккха зокх.
Со ва, кер, зIамига Зака.
Хьо ма тувжа тха котама
(тха котам хьох
чIоагIа кхер), —
фос хург ма яц цунах,
кер, —
лоацаргья аз хьа из зIок,
сигала тесса гоама зIак!

Кер (да) — ястреб.

МОАШ

Алал - дувцал оаш,
мича долх хIанз шоаш?
Яйна лел со моаш.
Яйрий шоана моаш?
Са эрста котам,
са котам — кхетам,
са кхетам — хетам,
хетам — хьунар...
Гой, ер я цун лар.
Яр из сона тар.

Моаш (я) — куропатка.

АЦИГА БИЦИЕВ.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

ШОАТТА, 23 ИЮНЬ

В. И. Ленина цIерагIа ДК. 8.00 Барзкъаш дахен теген Iомабу курсаш. 8.30 Машинкаца ювзаш хIамаш е Iомабу курсаш. 12.00 «ЦIагIара медсестра» яха курсаш. 15.00 «Дизайн быте» яха курсаш. 16.00 Халкъа драматически театр. 17.00 Берий гитаристий кружок. 17.00 Нохч - ГIалгIай филармоне симфонически оркестра концерт. 18.00 Балетни студи.

Н. К. Крупскаяй цIерагIа ДК. 10.00 Технически кхоллама кружок. 10.00 Художественни самодеятельноста концерт. 11.00 «Массане цIераш дагайоагIа тхона» утренник. 14.00 «Эхо прошедшей войны» беседа. 18.00 «УнахцIено» яха клуб.

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 9.00 «Говза кулгаш» яха клуб. 12.00 «Кожаный мяч» яха спортклуб. 12.00 Игротека.

Химикий ДК. 17.30 «В городском саду» духовой оркестра концерт.

Просвещене болхлой ЦIа. 12.00 Юртарча хьехархой клуб «Заманхо». «Мишта хила деза вай ханнара учебник» вIашагIкхетар — беседа. 14.00 Кхетам лу школа. «Эздел» яха беседа. 15.00 А.С. Экзюпери 90 шу дузаш хетаяь литературни сайре.

«Красный молот» завода ДК. 13.00 «Дизайн быте» яха курсаш. 14.00 Эстрадни оркестра концерт. 14.00 «Соловушка» яха вокальни группа. 17.00 «Вай беш» яха клуб. 18.00 Iарбий мотт Iомабу.

«Оргтехника» объединене ДК. 12.00 Къоначар цIей. 12.00 Игротека.

М. Горьке цIерагIа клуб. 11.00 «В мире сказок» яха киноклуб. 12.00 «Кружевница» яха клуб.

Хлебокомбината клуб. 11.00 «Топотушки» яха халхарий группа. 14.00 «Говза кулгаш» яха клуб. 17.00 «Каратист» яха спортклуб.

В. Маяковске цIерагIа клуб. 15.00 «Солнышко» яха клуб.

«Садко» яха бассейн. «Икар» яха инвалидий могашала — яха инвалидий могашала-спортивни клуб.

СДЮСШОР гороно стадион. НГIАССР-а футболах йола клубашта юкъера ловзаш. 17.00 «Даймохк» — «Атлетика».

КIИРАНДИ, 24 ИЮНЬ

В. И. Ленина цIерагIа майда. 19.00 Пролетбата цIерагIа ДК духовой оркстра концерт.

Комсомольски беш (№ 1 йолча СШ юхе). Нохч - ГIалгIай филармоне симфонически оркестра концерт.

СалаIара йола городской центр

С. М. Кирова цIерагIа парк. 7.00 «УнахцIено» яха клуб. 8.00 «Энтузиаст» яха футбольни клуб. 8.00 Машинкаца ювзаш хIамаш е Iомабу курсаш. 9.00 Болх беш я аттракционаш, берий городок. 9.00 Барзкъаш дахен теген Iомабу курсаш. 17.00 Вокально - инструментальни ансамбла концерт. 20.00 Хроникально - документальни фильмай демонстраци.

Дом офицеров. 11.00 Филофонистий клуб. Грамзаписей коллекционерий вIашагIкхетар.

В. И. Ленина цIерагIа ДК. 8.00 Барзкъаш дахен теген Iомабу курсаш. 8.30 Машинкаца ювзаш хIамаш е Iомабу курсаш. 8.30 «Росинка» яха халхарий ансамбль. 9.00 Балетни студи. 10.00 «Улыбка» яха халкъа халхарий ансамбль. 11.00 «ЦIагIара медсестра» яха курсаш. 12.00 Вальний дискон халхараш ду школа. 13.00 «Меридиан» яха халкъа халхарий ансамбль. 15.00 «Дизайн быте» яха курсаш. 19.00 «30 шерал тIехбаьннараш...» хетаяь салаIара сайре.

Н. К. Крупске цIерагIа ДК. 10.00 Технически кхоллама кружок. 15.00 «Къона ленинец» яха берий кинотеатр. «Со ваьха город». 17.00 Нагирхой салаIара сайре.

С. М. Кирова цIерагIа ДК. 10.00 Вай ханнара халхараш Iомаду ансамбль. 11.00 Игротека. 12.00 «Мультик» яха клуб. 15.00 «Лидер» яха спортклуб.

Химикий ДК. 11.00 «Заманхо» яха клуб. «Здравствуй, игра» яха ловзарий программа.

Просвещене болхлой ЦIа. 10.00 «Дунен машар» филателистически выставка. 12.00 Английски мотт Iомабу. 14.00 «Ровесник» яха ансамбль. «В мире танца». 15.00 Хьадех гитаристий ансамбло. 18.00 «Хан тхон» тематически сайре.

«Красный молот» завода ДК. 13.00 «Дизайн быте» яха курсаш. 13.00 «Космонавт» берий кинотеатр. «Оахкарий вахаре». ... Документальни фильмай кинофестиваль.

«Оргтехника» объединене ДК. 10.00 «Говза кулгаш» яха клуб. 10.00 «Росинка» яха киноклуб. 12.00 «Ритм» яха ансамбль. 12.00 Игротека.

М. Горьке цIерагIа клуб. 9.00, 13.00 Барзкъаш дахен теген Iомалу. 12.00 «Веселые старты».

Хлебокомбината клуб. 8.30, 12.00 «Говза кулгаш» яха клуб. 12.00 Вокально - инструментальни ансамбла концерт.

В. Маяковске цIерагIа клуб. 15.00 «Солнышко» яха клуб. 17.00 «Подружка» яха клуб.

Гороно СДЮСШОР-а стадион. НГIАССР клубашта юкъера футболах йола яхьаш. 15.00 «Монтажник» — «Факел». Физически культура команда коллективашта юкъера РСФСР кубок. 17.00 «Кооператор» — (г. Астрахань).

«Луч» яха стадион. НГIАССР клубашта юкъера футболах йола яхьаш. 17.00 «Луч» — «Нефтяник».

«Локомотив» яха стадион. НГIАССР клубашта юкъера футболах йола яхьаш. 17.00 ЧИГПИ — «Локомотив».

Редактора зам. М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

23 ИЮНЬ

ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.30 — Мамин, папин сон.
9.00 — «Ловза, пандар!» яха Казанера передача.
9.30 — «Пом», яха художественни фильм. 6-гIа сери.
10.40 — «Бурда моден» хьагойт...».
11.10 — «Партнер» яха коммерчески вестник.
11.40 — «Стоп-кадр» яха Iилма-довзийтара кинообозрени.
12.40 — «Пришел солдат с фронта» яха Н. Губенко фильм. (1971 ш.).
14.10 — Зрителаша дехарагIа моазонхочун Залыгин Сергея интервью.
14.55 — П. И. Чайковский цIерагIча IX Дунен халкъашта юкъерча конкурса дневник.
15.40 — Политически диалогаш.
16.40 — «Боккхийчар — берашта» яха дунен халкъашта юкъера берий ди лорадара Москве хинна, благотворительни акци.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат, 1/8 финал. Италера трансляци.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — КВН-90.
23.40 — До и после полуночи.
1.25 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Карусель» яха субтитрашцара художественни фильм.
9.25 — Документальни фильма премьера.
9.55 — Коллаж.
10.00 — НБА профессионалашта юкъера баскетболах нола США чемпионат.
11.00 — «Содружество» яха видеоканал.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.05 — «Массарна а дола цIалг» яха документальни фильм.
17.20 — «Веданахь суьйре» (нохчий меттала).
18.30 — «Дена мугIараш» гIалгIай меттала).
19.00 — Парламентари отчет луш я. НГIАССР халкъа депутат А.-А. Хациев.
19.20 — Фильм-концерт.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — П. И. Чайковский цIерагIча IX Дунен халкъашта юкъерча конкурсе.
21.00 — Ха. ТСН (сурдопереводаца).
21.40 — «Шоаттден сайрийна», «Термомент», «Кхо сом» яха короткометражни художественни фильмай программа.
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. 1/8 финал.
1.00 — Бийсанара сеанс. «Ревю за шесть крон» яха художественни фильм. (Чехословаки, 1985 ш.).

24 ИЮНЬ

КIИРАНДИ

I ПРОГРАММА

8.00 — Спорт массарна а.
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — Iуррехьа.
10.00 — Даьхенна гIулакх деш.
11.00 — Iуйрийнара самукъадоаккха программа.
11.30 — «Дунен гонахьа» яха альманах.
12.30 — УнахцIено.
13.15 — Педагогика массарна а.
14.45 — «ДоттагIала меридианаш». «Иво Лола Рибар» яха ансамбль халха йоал. (Югослави).
15.20 — Мультфильм.
15.30 — «Юрта сахьат» яха панорама.
16.45 — Кiиранден кинозал. «Ла ца дувгIа мама» яха мультфильм. «Лобовой кизга кIалхара шайтIияг» яха художественни фильм. (Духхьашха).
18.45 — Футбол. Дунен чемпионат. 1/8 финал.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Массехана хургдолчун уйлаш» яха кIиранден нравственни проповедь.
21.55 — П. И. Чайковский цIерагIча IX Дунен халкъашта юкъерча конкурсе.
22.15 — П. И. Чайковский романсаш дIалокх Д. Хворостовске.
22.45 — Футбол. Дунен чемпионат. 1/8 финал.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта!
8.15 — Футбол. Дунен чемпионат. 1/8 финал.
10.15 — «Сага кхел» яха субтитрашцара художественни фильм (1959 ш.).
11.50 — «Реформа».
12.35 — Эрсий мотт.
13.05 — «Поющая Россия» яха г. Калинера хор езарий Ерригроссийски конкурса заключительни концерт.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.05 — Лоамашкарча пастбища проблемаш.
17.40 — «И думы сердца в песню перелью» яха самодеятельни иллей телефестиваль.
19.00 — «Аш хаьржина иллеш». (Юхагойтар). (Нохчий меттала).
19.30 — «Поэзия садов» яха телефильм.
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
20.15 — П. И. Чайковский цIерагIча IX Дунен халкъашта юкъерча конкурсе.
21.00 — Ха. ТСН (сурдопереводаца).
21.40 — «Малх массарна а хьеж» яха художественни фильм (1959 ш.).

Хоттам

Тахан республике гIолла а Грозне а хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоалаш, малхбузехьара секунда 0—5 метр сиха мух а болаш, фегара температура 26—31. Грозне 28—30 градус йIовхал а йолаш ха хила мег. Кхоанен ломмен юкъе-юкъе кхоаллонаш тIа а йоагIаш, наг - наггахь дикъхьулонаш, бе-бега оагIонашкахьа секунда 3—7 метр сиха мух а хьекхаш, фегара температура бийсанна 11—16, деношка 23—28 градус йоалаш а йолаш ха лаьтта тарлу.

Метеостанци.

ДИЦ МА ЛЕ 1990 ШЕРАХ ЮХЕДИСАЧА АХ ШЕРА А ХЬАТIАДОАГIАЧА ШЕРА А ШОАШТА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТ ХАННАХЬА ЯЗДАЙТА!

Вай наьна меттала арадувлача «Сердало» газета оагIош тIа кепаттаргъя мехка а республике а хулаш латтача революционни эргалонех, гIалгIай автономи юхаметтаоттаяра, республика экономика дегIайоалаяра, социальни дешаш къестадара, къаман исторе, культура проблемаш увттае материалаш. Оаха тхоашта могар дергда мотт, даьй хоза гIулакхаш, дика оамалаш юхаийнаяра. Дувцаргда гIалгIай къаман сий долча къонгех.

Газет яздайта йиш я «Союзпечатья» моллагIча отделене.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-43-57; редактора заместителя — 22-85-07; бехктохама секретара — 22-84-68; отделий: идеологически — 22-53-12, промышленности транспортен — 22-75-81, 22-65-01; агропромышленни — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмаш — 22-85-64; машинкани бюро — 22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-43-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: идеологического — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; агропромышленного — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75, 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинарей, ерен, шоаттен деношка

СФ02176. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1978.